

Република Србија
РАТЕЛ
Републичка агенција за
електронске комуникације

**ИЗВЕШТАЈ О АНАЛИЗИ ВЕЛЕПРОДАЈНОГ ТРЖИШТА
(ФИЗИЧКОГ) ПРИСТУПА ЕЛЕМЕНТИМА МРЕЖЕ И
ПРИПАДАЈУЋИМ СРЕДСТВИМА (УКЉУЧУЈУЋИ
ДЕЉЕНИ И ПОТПУНИ РАШЧЛАЊЕНИ ПРИСТУП
ЛОКАЛНОЈ ПЕТЉИ)
(ТРЖИШТЕ 4)**

Београд, април 2011. године

САДРЖАЈ

1. КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ.....	5
2. УВОД.....	7
2.1. Регулаторни оквир у Европској унији	7
2.2. Правни оквир за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији.....	10
2.3. Преглед досадашњих активности.....	12
3. ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	15
3.1. Карактеристике релевантног тржишта	16
3.1.1. Јавне комуникационе мреже на фиксној локацији	18
3.1.2. Приступ јавној фиксној комуникационој мрежи и припадајућим средствима.....	19
3.2. Супституција на страни тражње – малопродајни ниво	20
3.3. Супституција на страни тражње - велепродајни ниво.....	21
3.3.1. Изградња сопствене мреже до крајњег корисника као супституција за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи	21
3.3.2. Коришћење других јавних комуникационих мрежа као супституција за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи	22
3.3.3. Услуга битстрима као замена за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи ..	23
3.3.4. Услуга широкопојасног приступа Интернету за сопствене потребе као замена за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи.....	23
3.4. Услуга колокације и приступа мрежној инфраструктури.....	24
3.5. Супституција на страни понуде.....	25
3.6. Потенцијална конкуренција.....	26
3.7. Географска димензија релевантног тржишта.....	26
3.8. Закључак о релевантном тржишту	27
4. АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	28
4.1. Критеријуми за утврђивање појединачне значајне тржишне снаге	28
4.1.1. Величина оператора и конкурената и тржишно учешће.....	29
4.1.2. Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира.....	30
4.1.3. Економија обима.....	31
4.1.4. Економија опсега	31
4.1.5. Степен вертикалне интеграције.....	32
4.2. Закључак о процени постојања оператора са значајном тржишном снагом.....	33
5. ПРЕПРЕКЕ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ	34
5.1. Механизми вертикалног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште.....	34
5.1.1. Одбијање договора/ускраћивање приступа.....	35
5.1.2. Дискриминаторно коришћење информација или ускраћивање информација	36
5.1.3. Тактике одуговлачења.....	36

5.1.4. Неоправдани захтеви.....	37
5.1.5. Дискриминација квалитетом услуга	37
5.1.6. Дискриминација на основу цена	38
5.2. Механизми хоризонталног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште... 39	
5.3. Значајна тржишна снага на појединачном тржишту	39
5.3.1. Постављање баријера за улазак на тржиште.....	40
5.3.2. Неконкурентно понашање везано за цене	40
5.3.3. Неефикасност/непродуктивност	41
6. ОБАВЕЗЕ ОПЕРАТОРА СА ЗНАЧАЈНОМ ТРЖИШНОМ СНАГОМ.....	42
6.1. Објављивање одређених података.....	42
6.2. Недискриминаторно поступање	46
6.3. Рачуноводствено раздвајање.....	50
6.4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава	51
6.5. Контрола цена и примена рачуноводства трошкова	53
7. ЗАКЉУЧАК.....	55

ДЕФИНИЦИЈЕ КОРИШЋЕНИХ ПОЈМОВА

У анализи су коришћени појмови који имају следеће значење:

Јавна комуникациона мрежа је електронска комуникациона мрежа која се, у целини или претежно, користи за пружање јавно доступних електронских комуникационих услуга и омогућава пренос података између терминалних тачака мреже.

Локална петља је физичко коло које повезује терминалну тачку мреже са главним разделником или еквивалентним средством у јавној фиксној електронској комуникационој мрежи.

Рашчлањени приступ локалној петљи односи се на потпуни рашчлањени приступ локалној петљи и дељени приступ локалној петљи, при чему не долази до промене власништва над локалном петљом.

Потпуни рашчлањени приступ локалној петљи подразумева давање пуног капацитета локалне петље оператора са значајном тржишном снагом на коришћење другом оператору.

Дељени приступ локалној петљи подразумева давање одређеног дела капацитета локалне петље (нпр. одређеног фреквенцијског опсега) оператора са значајном тржишном снагом на коришћење другом оператору.

Колокација је изнајмљивање простора и техничких садржаја који су потребни за одговарајући смештај и повезивање потребне опреме оператора корисника, ради коришћења услуге рашчлањеног приступа локалној петљи.

Оператор корисник велепродајне услуге је оператор који користи велепродајне услуге приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), како би корисницима пружао јавно доступне електронске комуникационе услуге.

1. КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ

У складу са одредбама чланова 59. и 145. Закона о електронским комуникацијама („Службени гласник Републике Србије“, број 44/10) (у даљем тексту: Закон) и Препоруком Европске комисије 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији, предмет анализе је велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

Период на који се односи анализа обухвата 2007, 2008, 2009. и првих шест месеци 2010. године, и за тај период су прикупљени подаци од оператора.

У уводном делу анализе дат је преглед регулативе Европске Уније у области електронских комуникација са нагласком на развоју ефикасне конкуренције и спречавању монополског понашања оператора који има значајну тржишну снагу. На преглед регулативе ЕУ надовезује се правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији, као и преглед досадашњих активности у смеру либерализације тржишта електронских комуникација.

Приликом дефинисања релевантног тржишта, пошло се од Смерница Европске комисије, на основу којих је за одређивање карактеристика релевантног тржишта разматрана супституција на страни тражње на малопродајном и велепродајном нивоу, као и супституција на страни понуде и потенцијална конкуренција. Након тога је утврђена географска димензија релевантног тржишта. Агенција за електронске комуникације (у даљем тексту: Агенција) је одредила да велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) обухвата следеће услуге:

- потпуни и дељени рашчлањени приступ локалној петљи;
- приступ мрежној инфраструктури;
- колокацију.

Агенција је одредила да је географска димензија велепродајног тржишта (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) територија Републике Србије.

Приликом анализе релевантног тржишта разматрани су критеријуми за оцену појединачне тржишне снаге. Агенција је приликом анализе процене појединачне значајне тржишне снаге узела у обзир следеће критеријуме који су дефинисани у одредбама члана 61. Закона:

- величину оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на тржишту;
- контролу над инфраструктуром која не може лако да се реплицира;

- економију обима;
- економију опсега;
- степен вертикалне интеграције.

Анализом је утврђено да Телеком Србија на овом тржишту има 100% тржишног учешћа, што омогућава спречавање развоја конкуренције и независно понашање у односу на конкуренцију и кориснике услуга. Поред тржишног учешћа, Телеком Србија своју значајну тржишну снагу остварује и преко контроле над инфраструктуром која не може лако да се реплицира, економије обима, економије опсега и вертикалне интеграције.

На основу анализе појединачне значајне тржишне снаге, Агенција је закључила да је Телеком Србија оператор са значајном тржишном снагом на veleпродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

Агенција је у посебном поглављу разматрала препреке за развој тржишне конкуренције, како би на најбољи начин могла да утврди обавезе, у складу са Законом, које ће најефикасније уклонити уочене и могуће препреке ефикасној конкуренцији и на тај начин заштитити интересе крајњих корисника. Агенција је разматрала препреке за развој тржишне конкуренције које би се, у одсуству претходне регулације, могле појавити на посматраном тржишту.

На основу анализе критеријума за оцену значајне тржишне снаге, као и на основу могућих препрека за развој тржишне конкуренције, које се у одсуству регулације могу јавити на овом тржишту, Агенција је одредила Телекому Србија следеће обавезе у складу са одредбама члана 63. Закона:

1. објављивање одређених података - стандардна понуда;
2. недискриминаторно поступање;
3. рачуноводствено раздвајање;
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контролу цена и примену рачуноводства трошкова.

Обавезе на veleпродајном нивоу, које се одређују Телекому Србија као оператору са ЗТС, неопходне су и за подстицање конкуренције на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи, као и малопродајном тржишту јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације.

2. УВОД

На основу надлежности Републичке агенције за електронске комуникације (у даљем тексту: Агенција), које проистичу из Закона о електронским комуникацијама (у даљем тексту: Закон, објављен у „Службеном гласнику РС“, бр. 44/10), спроводи се анализа велепродајног тржишта (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

У складу са одредбама члана 59. Закона, Агенција одређује релевантна тржишта уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

2.1. Регулаторни оквир у Европској унији

На нивоу Европске уније област електронских комуникација је регулисана већим бројем директива, одлука, смерница и препорука које доносе Савет ЕУ, Европски парламент и Европска комисија. Прве директиве, као пакети свеобухватних законодавних мера у области телекомуникација, су усвојене још током 90-их година прошлог века у циљу либерализације свих телекомуникационих мрежа и услуга и укидања монопола до 1998. године, затим хармонизације прописа на нивоу ЕУ и примене правила о конкуренцији. С тим у вези, Европска комисија је 1998. године усвојила пакет законодавних мера, тзв. регулаторни оквир из 1998. године, чији је фокус био стварање објективних, транспарентних и недискриминаторних услова за све учеснике на тржишту телекомуникација. Регулаторни оквир из 1998. године препознаје четири тржишта телекомуникација подложна регулацији и то:

- тржиште фиксне телефоније (укључујући и инфраструктуру),
- тржиште мобилне телефоније,
- тржиште изнајмљених линија,
- тржиште интерконекције.

Независна регулаторна тела су била у обавези да периодично спроводе анализе ова четири тржишта са циљем да се утврди да ли постоје оператори са значајном тржишном снагом. При томе, основни критеријум за утврђивање значајне тржишне снаге је тржишно учешће, дефинисано на нивоу од 25%, уз могућност одступања од овог прага уколико се узму у обзир и додатни критеријуми као што су могућност да се утиче на тржиште, укупан промет у односу на величину тржишта, контрола инфраструктуре за приступ, приступ финансијским ресурсима, итд.

Убрзан развој нових технологија и конвергенција телекомуникационог, медијског и сектора информационаих технологија условили су потребу за новим јединственим и технолошки неутралним регулаторним оквиром за све мреже и услуге из области електронских комуникација. Нови регулаторни оквир је усвојен 2002. године, а

примењује се од јула 2003. године. Најважније директиве које чине регулаторни оквир из 2002. године су:

1. Директива 2002/21/ЕС Европског парламента и Европског савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге (*Framework Directive*);
2. Директива 2002/20/ЕС Европског парламента и Европског савета о издавању одобрења за мреже и услуге (*Authorization Directive*);
3. Директива 2002/19/ЕС Европског парламента и Европског савета о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и инфраструктуре (*Access Directive*);
4. Директива 2002/22/ЕС Европског парламента и Европског савета о универзалном сервису и правима корисника која се односе на електронске комуникационе мреже и услуге (*Universal Service Directive*);
5. Директива 2002/58/ЕС Европског парламента и Европског савета о обради личних података и заштити приватности у сектору електронских комуникација (*Directive on Privacy and Electronic Communications*).

Важан елемент овог регулаторног оквира представљају анализе тржишта и идентификовање оператора са ЗТС. У јулу 2002. године Европска комисија је објавила Смернице за анализу тржишта и процену значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира за електронске комуникације (*Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services 2002/C 165/03*, у даљем тексту: Смернице Европске комисије) у којима су наведени основни принципи за анализу тржишта којих национална регулаторна тела треба да се придржавају. За разлику од претходног регулаторног оквира, одлука о проглашењу оператора са значајном тржишном снагом се доноси не само на основу тржишног учешћа, већ и низа других критеријума којима се оцењује појединачна и/или заједничка значајна тржишна снага, а који укључују: укупну величину привредног друштва, контролу инфраструктуре која не може лако да се реплицира, технолошке предности, недостатак преговарачке моћи купаца, лак и повлашћен приступ тржишту капитала и изворима финансирања, диверсификацију производа и услуга, економију обима, економију опсега, вертикалну интеграцију, развијеност дистрибуције и мреже продаје, недостатак тржишног такмичења, баријере за експанзију.

Према Смерницама Европске комисије, поступак анализе тржишта се спроводи у четири корака:

1. дефинисање релевантних тржишта,
2. анализа идентификованих тржишта,
3. идентификовање оператора са ЗТС,
4. увођење мера и обавеза за спречавање монополског понашања.

На основу чл. 15 став 1 Директиве 2002/21/ЕС о заједничком регулаторном оквиру, Европска комисија је у фебруару 2003. године усвојила Препоруку 2003/311/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној (*ex ante*) регулацији. У Препоруци је идентификовано укупно осамнаест релевантних тржишта од којих је седам малопродајних и једанаест veleпродајних тржишта.

У децембру 2007. године Европска комисија је донела нову Препоруку 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији. Овом Препоруком је број релевантних тржишта смањен са осамнаест на седам, од којих су шест veleпродајна тржишта, а само једно је малопродајно тржиште. Реч је о следећим тржиштима:

1. малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне и нерезиденцијалне кориснике;
2. veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
4. veleпродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на фиксној локацији;
5. veleпродајном тржишту широкопојасног приступа;
6. veleпродајном тржишту изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
7. veleпродајном тржишту терминације позива у мобилној мрежи.

Уважавајући специфичности различитих земаља по питању степена развијености и либерализације тржишта електронских комуникација, регулаторним телима је остављена могућност да идентификују и додатна релевантна тржишта унутар дефинисаног географског подручја која ће бити предмет анализе. Одлука о томе која додатна тржишта треба да буду предмет анализе се доноси искључиво на бази теста три критеријума којим се истовремено утврђује:

1. да ли постоје високе и трајне баријере за улазак на тржиште;
2. да ли је могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације;
3. да ли се утврђени недостаци могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције.

Уколико се утврди да постоје трајне баријере за улазак на тржиште на коме није могуће обезбедити развој конкуренције без регулаторних мера, и на коме се утврђени недостаци не могу отклонити применом прописа из области заштите конкуренције, онда је то тржиште предмет претходне регулације.

Такође, према важећој Препоруци Европске комисије регулаторна тела имају обавезу да сарађују са националним телом за заштиту конкуренције и да периодично извештавају о резултатима анализа.

На иницијативу Европске комисије, Европски парламент и Савет министара ЕУ су у децембру 2009. године донели нови регулаторни оквир у области електронских комуникација који се састоји из две директиве и једног правилника:

1. Правилника број 1211/2009 Европског парламента и Европског савета о успостављању Тела европских регулатора за електронске комуникације (BEREC);
2. Директиве 2009/136/ЕС Европског парламента и Европског савета којом се мењају: Директива 2002/22/ЕС о универзалном сервису, Директива 2002/58/ЕС о коришћењу података о личности и Правилник број 2006/2004 о сарадњи националних органа надлежних за примену прописа о заштити права потрошача;
3. Директиве 2009/140/ ЕС Европског парламента и Европског савета којом се мењају: Директива 2002/21/ ЕС о заједничком оквиру, Директива 2002/19/ ЕС о приступу и међусобном повезивању и Директива 2002/20/ ЕС о издавању одобрења за мреже и услуге.

2.2. Правни оквир за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији

Закон је усклађен са Европским регулаторним оквиром из 2002. године и Препоруком Европске комисије 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији.

Према Закону, анализу тржишта спроводи Агенција на основу надлежности које проистичу из Закона. Одредбе чланова 58. до 70. Закона садрже правила о тржиштима подложним претходној регулацији и обавезама оператора са ЗТС.

У одредбама члана 59. Закона је дефинисано да претходној регулацији подлежу тржишта на којима постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на којима није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на којима се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције. Тржишта која подлежу претходној регулацији, односно релевантна тржишта у смислу овог Закона одређује Агенција уз примену одговарајућих препорука Европске уније.

Док Агенција својим актом не утврди релевантна тржишта, Закон у одредбама члана 145. прописује да претходној регулацији подлежу следећа тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи;
2. велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи;

3. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи;
4. велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи);
5. велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
6. велепродајно тржиште изнајмљених линија;
7. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи.

Оператор има ЗТС ако појединачно или удружено са другим операторима има положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената и корисника услуга. За утврђивање појединачне ЗТС Закон прописује следећи низ критеријума:

1. величину оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
2. контролу над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира;
3. технолошку предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
4. недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима;
6. степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге);
7. економију обима;
8. економију опсега;
9. степен вертикалне интеграције;
10. висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;
11. недостатак потенцијалне конкуренције;
12. постојање препрека за ширење.

За утврђивање заједничке ЗТС посматрају се и: засићеност тржишта, стагнација или спори раст тражње, ниска еластичност тражње, хомогеност производа, сличност структуре трошкова, високе препреке за улазак на тржиште, итд.

Када се на основу спроведене анализе тржишта утврди да на релевантном тржишту постоји један или више оператора са ЗТС, Агенција, након спроведених јавних консултација, доноси решење у коме се одређује најмање једна обавеза, водећи рачуна о врсти и природи утврђених недостатака, претходним и будућим улагањима, и могућностима за остваривање разумне стопе повраћаја на уложена средства.

Према одредбама члана 63 Закона обавезе оператора са ЗТС укључују:

1. објављивање одређених података,
2. недискриминаторно поступање,
3. рачуноводствено раздвајање,
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава,

5. контролу цена и примену рачуноводства трошкова,
6. пружање основног скупа изнајмљених линија,
7. обезбеђивање могућности за избор и предизбор оператора,
8. пружање малопродајних услуга под одређеним условима.

У Закону је дефинисано да Агенција врши анализу релевантних тржишта најмање једном у три године и у том процесу сарађује са органом надлежним за заштиту конкуренције. Рок за завршетак анализа тржишта у складу са Законом је јул 2011. године, а Агенцији је од момента завршетка анализа остављен рок од шест месеци за преиспитивање постојећих одлука о утврђивању оператора са значајним тржишним уделом које су донете према раније важећим прописима.

2.3. Преглед досадашњих активности

Агенција је од свог оснивања донела низ одлука везаних за постепену либерализацију тржишта и регулисање цена услуга оператора са ЗТС. Донете су и две одлуке о утврђивању јавног телекомуникационог оператора са значајним тржишним уделом, и то:

1. Привредно друштво Телеком Србија а.д. за услугу јавне фиксне телефонске мреже, од марта 2006. године. На основу ове одлуке Телеком Србија се обавезује да за сваку промену цене услуге јавне фиксне телефонске мреже прибави сагласност Агенције, да би се на тај начин спречиле или ограничиле антиконкурентне активности, односно монополско понашање.
2. Привредно друштво Serbia Broadband – Srpske kablovske mreže d.o.o (у даљем тексту: SBB) за услугу дистрибуције радио и телевизијских програма преко кабловске дистрибутивне мреже, од фебруара 2007. године. На основу ове одлуке SBB се обавезује да за сваку промену цене услуге дистрибуције радио и телевизијских програма преко кабловске дистрибутивне мреже прибави сагласност Агенције, да би се на тај начин спречиле или ограничиле антиконкурентне активности, односно монополско понашање.

Да би се успоставили механизми за контролу цена регулисаних услуга оператора са ЗТС, Управни одбор Агенције је у октобру 2008. године донео Правилник о примени трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавању од стране телекомуникационих оператора са значајним тржишним уделом („Службени гласник РС“, број 103/08) (у даљем тексту: Правилник о примени трошковног принципа) којим се уређују основна начела, модели и методологија обрачуна трошкова и учинака, као и калкулације цене коштања и продајне цене услуга оператора са ЗТС. Пре доношења Правилника о примени трошковног принципа, Агенција је одлуке о ребалансу тарифа доносила на основу компаративне анализе цена услуга оператора у окружењу.

У складу са Акционим планом за реализацију Стратегије развоја телекомуникација у Републици Србији у периоду од 2006. до 2010. године донетим од стране Министарства за телекомуникације и информационо друштво, а на основу одредаба члана 9. и 10. Закона о телекомуникацијама („Службени гласник РС“, бр. 44/03, 36/06 и

50/09-УС – престао да важи доношењем Закона о електронским комуникацијама), Управни одбор Агенције је 2008. године донео одлуку о праћењу и анализи телекомуникационог тржишта, и то за четири тржишта која су дефинисана регулаторним оквиром из 1998. године, уз два додатна тржишта:

- тржиште фиксне телефоније;
- тржиште мобилне телефоније;
- тржиште интерконекције;
- тржиште изнајмљених линија;
- тржиште Интернета;
- тржиште дистрибуције радијских и телевизијских програма.

Дефинисање релевантних тржишта и анализа су извршени у складу са препорукама и Смерницама Европске комисије, при чему је утврђено да постојећи оператори са значајним тржишним уделом и даље имају доминантну позицију и да је потребно наставити примену одговарајућих обавеза, пре свега специјалног тарифног режима за формирање продајних цена регулисаних услуга. Даља активност по овом питању је обустављена доношењем Закона којим су Агенцији дате нове надлежности у вези са анализом тржишта.

Дана 16. септембра 2010. године председник Управног одбора Агенције је донео решење којим је образована Радна група за анализу релевантних тржишта према препорукама Европске уније, утврђивање оператора са ЗТС и дефинисање скупа регулаторних мера. Радна група је добила задатак да уради нацрте анализа за следећа тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи;
2. велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи;
3. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи;
4. велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи);
5. велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
6. велепродајно тржиште изнајмљених линија;
7. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
8. тржиште КДС.

Радна група за анализу тржишта је креирала упитнике у којима су тражени подаци за период 2007-2009. година и првих шест месеци 2010. године:

1. упитник за пружаоце услуга CDMA;
2. упитник за тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи;
3. упитник за тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи;
4. упитник за тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи (CDMA);
5. упитник за велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) – мобилна мрежа;

6. упитник за велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) – xDSL, КДС;
7. упитник за тржиште широкопојасног приступа;
8. упитних за тржиште велепродаје изнајмљених линија – преносни део;
9. упитних за тржиште велепродаје изнајмљених линија – терминални део;
10. упитник за тржиште терминације позива у мобилној мрежи.

Упитници су дана 4. 11. 2010. године послати следећим операторима:

- 1) ТЕЛЕКОМ СРБИЈА а.д. Београд;
- 2) TELENOR д.о.о. Београд;
- 3) VIP MOBILE д.о.о. Београд;
- 4) ORION TELEKOM д.о.о. Београд;
- 5) SERBIA BROADBAND – SRPSKE KABLOVSKE MREŽE д.о.о. Београд;
- 6) ORION TELEKOM ТИМ д.о.о. Београд;
- 7) ИНТЕРАКТИВНЕ КАБЛОВСКЕ ОБЈЕДИЊЕНЕ МРЕЖЕ - ИКОМ д.о.о. Београд;
- 8) YUNET INTERNATIONAL д.о.о. Београд;
- 9) EUNET д.о.о. Београд;
- 10) BEOTEL NET-ISP д.о.о. Београд;
- 11) РАДИЈУС ВЕКТОР д.о.о. Београд;
- 12) ПАНОН НЕТ д.о.о. Суботица;
- 13) ЈП ПТТ САОБРАЋАЈА „СРБИЈА“;
- 14) САТ-ТРАКТ д.о.о. Бачка Топола;
- 15) ДАСТО БЕТЕЛ д.о.о. Београд;
- 16) E-COMPUTERS GROUP д.о.о. Сонта;
- 17) АКТОН д.о.о. Београд;
- 18) VERAT д.о.о. Београд;
- 19) DIGI SAT д.о.о. Београд;
- 20) AV COM д.о.о. Београд;
- 21) YUBC SYSTEM д.о.о. Београд;
- 22) KNIGHT DEVELOPEMENT SUPPORT д.о.о. Нови Сад;
- 23) SU-ONLINE д.о.о. Суботица;

3. ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

У складу са одредбама члана 59. Закона, релевантно тржиште је тржиште на коме постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на коме није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на коме се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције.

Приликом анализе релевантног тржишта коришћене су Смернице Европске комисије, које наводе основне принципе за анализу тржишта којих национална регулаторна тела треба да се придржавају.

Приликом анализе одређеног тржишта, према Смерницама Европске комисије, потребно је извршити дефинисање односно одређивање граница предметног тржишта, при чему треба да се утврди производна и географска димензија тржишта.

Релевантно тржиште у сектору електронских комуникација дефинише се као скуп свих понуђених електронских комуникационих услуга на одређеном географском подручју, које су по својим карактеристикама, наменама и ценама, међусобно заменљиве (супститути). Производи или услуге који нису међусобно заменљиви не представљају део истог тржишта.

Поступак дефинисања релевантног тржишта обухвата анализу супституције на страни тражње, анализу супституције на страни понуде и анализу потенцијалне конкуренције. За процену постојања супституције на страни тражње или понуде може се применити тзв. Хипотетички тест монопола. Овај тест подразумева испитивање реакције купаца (на страни тражње) или других оператора (на страни понуде) у случају малог (од 5 до 10%), али значајног, и трајног повећања цене датог производа или услуге уз претпоставку да цене осталих производа или услуга остају непромењене.

Супституција на страни тражње треба да покаже да ли ће корисник једне услуге почети да користи другу сличну услугу код истог оператора као одговор на мало, али значајно, и трајно повећања цене услуге коју користи, или ће се преоријентисати на исту или сличну услугу код другог оператора који није повећао цене. На основу тога се утврђује скуп услуга које крајњи корисник сматра супститутима на посматраном тржишту.

Помоћу супституције на страни тражње утврђују се услуге које корисници сматрају међусобно заменљивим. С друге стране супституција на страни понуде указује на спремност оператора да у кратком року понуди исту услугу без значајних додатних трошкова.

Супституција на страни понуде показује да ли ће, у случају да један оператор повиси цену одређене услуге, други оператори који нису пружали ту услугу моћи, одмах или у кратком року, да се преоријентису и понуде услугу без значајних додатних трошкова.

Код супституције на страни понуде, оператор одмах реагује на повећање цене, за разлику од потенцијалног конкурента коме треба више времена да би почео са пружањем исте услуге. Поред тога, код супституције на страни понуде оператор се не излаже додатним трошковима, док улазак потенцијалног конкурента захтева значајне неповратне трошкове.

Потенцијална конкуренција се односи на могућност уласка новог оператора на тржиште. Уколико постоји претња уласка новог оператора, јавља се притисак од стране потенцијалних конкурената на постојеће операције на тржишту и тиме подиже општи ниво конкуренције на тржишту.

Релевантно географско тржиште обухвата област у којој су заинтересовани привредни субјекти укључени у понуду и потражњу релевантних производа и услуга, у којој су услови конкурентности слични или довољно хомогени, и која се може препознати као различита од суседних области у којима су преовлађујући услови конкурентности знатно различити. Географска димензија релевантног тржишта углавном је одређена на основу покривености мрежом и постојања једнаких законских и регулаторних услова.

3.1. Карактеристике релевантног тржишта

Регулатива и пракса Европске Уније која се односи на тржиште електронских комуникација полази од става да се регулацијом veleпродајног тржишта може обезбедити развој делотворне тржишне конкуренције и на малопродајном нивоу, а тек уколико то није могуће, онда претходном регулацијом треба обухватити и малопродајно тржиште. Претходна регулација veleпродајног тржишта може се остварити преко регулације цена услуга или преко регулације цене приступа мрежи и елементима мреже. Наиме, између малопродајног и veleпродајног тржишта се јавља међусобна зависност која се огледа у томе да тражња за услугама на veleпродајном тржишту произилази из тражње на малопродајном тржишту.

Јавне комуникационе мреже са припадајућим средствима, у целини или претежно, се користе за пружање јавно доступних електронских комуникационих услуга. Veleпродајно тржиште приступа мрежи и елементима мреже се најпре разматра као тржиште подложно претходној регулацији у циљу успостављања делотворне конкуренције на одређеном малопродајном тржишту. Уколико претходном регулацијом veleпродајног тржишта приступа елементима мреже и припадајућим средствима не може да се обезбеди развој делотворне конкуренције на малопродајном нивоу, у том случају треба и veleпродајно тржиште везано за одређену малопродајну услугу прогласити за релевантно тржиште које подлеже претходној регулацији.

Према Образложењу Европске комисије (*Explanatory Note (C(2007)5406*)) које прати одговарајућу Препоруку Европске комисије о тржиштима подложним претходној регулацији, дат је пример регулације широкопојасног приступа, где се националним регулаторним телима препоручује да се прво анализира тржиште рашчлањеног приступа локалној петљи. Након разматрања регулаторних мера на том тржишту треба анализирати veleпродајно тржиште широкопојасног приступа. Уколико и поред

обавезе рашчлањеног приступа локалној петљи и даље постоји оператор са значајном тржишном снагом, треба извршити и регулацију veleпродајног тржишта широкопојасног приступа.

У Образложењу Европске комисије се даље наводи да рашчлањени приступ локалној петљи оператору кориснику ове услуге пружа могућност да нуди малопродатне телефонске услуге (приступ и пренос говора) на фиксној локацији. Ипак, оператор корисник углавном користи услугу рашчлањеног приступа локалној петљи да би првенствено пружао услуге широкопојасног приступа Интернету, са телефонским услугама као могућим додатком. Из тог разлога се у препорукама ЕУ које одређују тржишта подложна претходној регулацији рашчлањени приступ локалној петљи разматра у контексту широкопојасног приступа Интернету. Код дељеног рашчлањеног приступа локалној петљи, оператор корисник услуге не пружа телефонску услугу. Поред тога, код услуге потпуни рашчлањеног приступа локалној петљи, оператор корисник те услуге једним делом ту услугу користи за пружање телефонске услуге, а другим делом за пружање широкопојасног приступа Интернету.

На основу тога може се закључити да је потражња за услугама на veleпродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), последица потражње за услугом широкопојасног приступа Интернету на малопродатном тржишту.

Veleпродајна услуга рашчлањеног приступа локалној петљи и veleпродајна услуга широкопојасног (*bitstream*) приступа Интернету, чине два различита релевантна тржишта подложна претходној регулацији. Иако се обе veleпродајне услуге користе за пружање исте малопродатне услуге широкопојасног приступа Интернету, за оператора који користи услугу рашчлањеног приступа локалној петљи, veleпродајна услуга широкопојасног приступа углавном неће представљати супститут. Оператор корисник veleпродајне услуге широкопојасног приступа може да пружа услуге крајњим корисницима уз мања улагања, али не може да прилагоди своје услуге у мери у којој је то могуће када се користи услуга рашчлањеног приступа локалној петљи. Услуга рашчлањеног приступа локалној петљи захтева од оператора корисника значајна улагања, која су по свом обиму много већа од улагања оператора корисника veleпродајне услуге широкопојасног приступа Интернету.

Услуга рашчлањеног приступа локалној петљи захтева већа улагања, али и даје већу флексибилност и контролу приликом пружања услуге крајњем кориснику. У овом случају оператор корисник услуге рашчлањеног приступа управља *DSLAM*-ом (*Digital Subscriber Line Access Multiplexer*), што му даје могућност да крајњем кориснику нуди комплетну услугу, одређује техничке и квалитативне карактеристике услуге и приступну брзину независно од veleпродајне услуге за широкопојасни приступ Интернету коју нуди оператор мреже за приступ (који је истовремено и оператор са ЗТС). План развоја и ширења мреже крајњих корисника преко рашчлањеног приступа локалној петљи зависи од самог оператора корисника veleпродајне услуге. Оператор корисник сам одређује у којим географским подручјима жели крајњим корисницима да

пружи приступ преко *ADSL*-а постављањем *DSLAM*-а. Насупрот томе, оператор корисник велепродајне услуге широкопојасног (*bitstream*) приступа је зависан од пословне политике оператора мреже за приступ (који је истовремено и оператор са ЗТС), јер не може утицати на техничке и друге карактеристике услуге, ни на будуће планове развоја услуге, па је самим тим ограничен у пружању и даљем развоју услуге коју пружа крајњим корисницима.

3.1.1. Јавне комуникационе мреже на фиксној локацији

Телеком Србија се на тржишту Републике Србије може означити као традиционални телекомуникациони оператор (*incumbent*), који је годинама имао искључиво право пружања телекомуникационих услуга (што се сматрало природним монополом), на сличан начин као што је и у осталим државама, у периоду пре либерализације, постојао монопол на тржишту телекомуникација. Захваљујући томе Телеком Србија је развио велику базу корисника, а његова фиксна телекомуникациона мрежа је широко развијена, и покрива читаву територију Републике Србије.

Телеком Србија, као оператор јавне фиксне телекомуникационе мреже, имао је ексклузивно (искључиво) право на пружање фиксних телекомуникационих услуга, као и ексклузивно право да гради, поседује и експлоатише све врсте постојећих фиксних телекомуникационих инфраструктура и мрежа. Ово право било је гарантовано Законом о телекомуникацијама до 9. јуна 2005. године.

Агенција је 17.6.2009. године издала две „Лиценце за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) у фреквенцијском опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz и говорне услуге, пренос пакета података и истовремен пренос говора и података“. Након спроведеног поступка јавног надметања, лиценце су додељене Телекому Србија и MEDIA WORKS d.o.o. Београд (сада Orion telekom d.o.o. Београд).

Министарство за телекомуникације и информационо друштво је донело Правилник о броју и периоду на који се издаје Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, као и о минималним условима за издавање Лиценце („Службени гласник РС“, број 87/09, у даљем тексту Лиценца за фиксну мрежу). Овим правилником је, између осталог, предвиђено да оператор са значајном тржишном снагом има обавезу да, за пружање јавне говорне услуге, имаоцу Лиценце за фиксну мрежу пружи подршку за рашчлањени приступ локалној петљи (потпуни рашчлањени приступ и заједнички рашчлањени приступ), колокацију, коришћење транспортних капацитета и приступ информационом системима. Након спроведеног поступка јавног надметања, Лиценца за фиксну мрежу је додељена подносиоцу најповољније понуде, Telenor д.о.о. Београд (у даљем тексту: Telenor) на период од 10 година, а ступила је на снагу 10. фебруара 2010. године.

Одлуком Агенције, број 1-КАБ-6-10/06-1 од 24. марта 2006. године Телеком Србија је одређен за јавног телекомуникационог оператора са значајним тржишним уделом за услуге јавне фиксне телефонске мреже.

У току периода који обухвата анализа (2007., 2008., 2009. и прво полугодиште 2010. године), Telenor још увек није почео са пружањем услуга на основу додељене Лиценце за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге.

3.1.2. Приступ јавној фиксној комуникационој мрежи и припадајућим средствима

По добијању Лиценце за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге Telenor је ступио у преговоре са Телекомом Србија, који су се поред интерконеције, односили и на цене и услове у вези са приступом мрежној инфраструктури, рашчлањеним приступом локалној петљи (потпуним и заједничким и колокацијом. Како у међусобним преговорима није постигнут договор, наведени оператори су се у више наврата обраћали Агенцији са захтевом да она уреди спорна питања. Агенција је донела више одлука/решења у којима је одредила услове и цене за услуге које су у вези са тржиштем (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

Агенција је одлуком број 1-КАБ-031-946/10-6, од 4.6.2010. године операторима Телеком Србија и Telenor, између осталог, одредила цену за једнократну накнаду за рашчлањени приступ локалној петљи, цене месечне накнаде за потпуни и заједнички (дељени) приступ локалној петљи, месечну накнаду за услугу колокације, услове и цене за закуп оптичких влакана, и цену закупа телекомуникационе канализације.

Агенција је у решењу број 1-КАБ-1221-4/10-5, од 12.7.2010. године, операторима Телекому Србија и Telenor дефинисала спорне елементе Оквирног и Појединачног уговора о пружању услуга колокације.

Агенција је у решењу број 1-КАБ-1221-4/10-16, од 19.7.2010. године утврдила спорне елементе Уговора о рашчлањеном приступу локалној петљи између Телекома Србија и Telenor, који се односе на дефинисање оперативне резерве, накнаде у случају кашњења у реализацији, дефинисања услуга које су покривене једнократном и месечном накнадом, као и остале спорне детаље.

Агенција је у решењу број 1-КАБ-1221-4/10-21, од 25.8.2010. године утврдила спорне елементе Уговора о рашчлањеном приступу локалној петљи везане за одређивање цене за отказивање и искључење локалне петље, повлачење захтева за приступ рашчлањеној локалној петљи, прелазак са заједничког на потпуни приступ локалној петљи, као и цене за неосновани захтев за отклањање сметње.

У више наврата Агенција је решавала спорна питања права корисника који нису измирили своје обавезе према Телекому Србија да пређу и користе услуге Telenor.

У периоду који обухвата анализа, Телеком Србија није другим операторима нудио услугу рашчлањеног приступа локалној петљи, као ни услугу колокације. Телеком Србија је нудио другим операторима неке услуге приступа елементима мреже и припадајућим средствима, али углавном под нетранспарентним комерцијалним условима.

На основу изнетог, може се закључити да није постојало велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) у јавној фиксној телекомуникационој мрежи, на коме би оператори могли да користе ову велепродајну услугу од Телеком Србија. **У току периода који обухвата анализа, у Републици Србији није постојало стварно, већ само замишљено (*notional market*) велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), које су чиниле само услуге самоснабдевања Телекома Србија у циљу пружања услуга крајњим корисницима.** Иако су права из Лиценце за фиксну мрежу коју је добио Теленор, а међу којима је и право на рашчлањени приступ локалној петљи, почела да важе од 10. фебруара 2010. године, велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући и дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) није успостављено због поступка преговарања између Телекома Србија и Теленора.

Телеком Србија, као традиционални телекомуникациони оператор, који је имао ексклузивно право да гради, поседује и експлоатише све врсте постојећих фиксних телекомуникационих инфраструктура и мрежа, поседује све предуслове за пружање велепродајне услуге приступа елементима мреже и припадајућим средствима, с обзиром на то да на малопродајном тржишту нуди јавне телекомуникационе услуге преко јавне телекомуникационе мреже крајњим корисницима.

У складу с Образложењем Европске комисије, приступило се даљој анализи овог релевантног тржишта: *„Често је традиционални телекомуникациони оператор (incumbent) једино предузеће које је у стању да пружи потенцијалне велепродајне услуге. Вероватно је да не постоји комерцијално тржиште, с обзиром на то да то није у интересу традиционалног оператора. Уколико нема комерцијалног тржишта, а то негативно утиче на крајњег корисника, оправдано је формирање замишљеног тржишта (notional market) када постоји потенцијална тражња. Сви улазни елементи самоснабдевања које традиционални оператор користи за сопствене потребе треба да буду узети у разматрање“.*

3.2. Супституција на страни тражње – малопродајни ниво

Супституција на страни тражње треба да покаже да ли ће у случају релативног повећања цене услуге, корисник који користи услугу прећи на другу услугу код истог оператора, или ће користити исту или сличну услугу код другог оператора који није повећао цене. Уколико више оператора пружа исту услугу, а један од њих повећа цену услуге, његови дотадашњи корисници имају могућност да пређу код другог оператора, и тиме оног оператора који се одлучио на повећање цена присиле да врати цене на претходни ниво, јер би у супротном изгубио део корисника и тиме смањио приходе и удео на тржишту.

Регулатива ЕУ одражава став да малопродајно тржиште широкопојасног приступа Интернету не треба да буде подложно претходној регулацији, јер се регулацијом

велепродајног тржишта приступа мрежи и елементима мреже, као и регулацијом велепродајног тржишта широкопојасног приступа Интернету осигурава развој делотворне тржишне конкуренције и на малопродајном нивоу.

Потражња за услугама на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) је последица потражње за услугом широкопојасног приступа Интернету на малопродајном тржишту.

Код велепродајног тржишта широкопојасног приступа тражња за овом велепродајном услугом произилази из тражње за малопродајном услугом широкопојасног приступа Интернету. Услед тога, у овој анализи се неће разматрати супституција на страни тражње на малопродајном нивоу, већ се полази од ставова које је Агенција заузела у анализи велепродајног тржишта широкопојасног приступа.

3.3. Супституција на страни тражње - велепродајни ниво

Постојање замене за одређену велепродајну услугу подразумева да, услед повећања велепродајне цене услуге, оператори корисници те услуге могу да замене велепродајну услугу или да сами створе услове (изградње мрежу) за коришћење услуге која се по техничким карактеристикама и цени може сматрати одговарајућом заменом. Сходно томе, као супститути услузи рашчлањеног приступа локалној петљи разматрани су следећи случајеви:

- изградња сопствене мреже до крајњег корисника,
- коришћење других јавних комуникационих мрежа,
- услуга приступа битстрим,
- услуга широкопојасног приступа Интернету за сопствене потребе.

3.3.1. Изградња сопствене мреже до крајњег корисника као супституција за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи

Изградња сопствене мреже за приступ до крајњег корисника захтева велика улагања, уз значајно учешће такозваних неповратних трошкова (*sunk costs*), што значи да оператор који одлучи да уложи средства неће моћи да надокнади све трошкове уколико касније одлучи или буде присиљен да напусти тржиште.

Изградња сопствене мреже за приступ до крајњег корисника је исплатива у случају када на одређеном подручју постоји довољан број и густина потенцијалних корисника. Осим постојања економије обима и довољне густина потенцијалних корисника, потребно је да постоји и тражња за осталим телекомуникационим услугама да би се исплатила велика улагања.

Поред великих улагања, изградња мреже за приступ захтева и дуг временски период, тако да конкуренција не може тренутно да одговори на мало, али значајно и трајно повећање цене широкопојасног приступа, услед чега традиционални

телекомуникациони оператор може да се понаша независно у односу на конкуренцију. Из тога произилази да се изградња сопствене мреже за приступ не може сматрати супститутом за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи.

На основу наведеног Агенција је закључила да изградња сопствене мреже за приступ до крајњег корисника не представља супституцију за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи.

3.3.2. Коришћење других јавних комуникационих мрежа као супституција за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи

Јавне комуникационе мреже преко којих се пружају јавне комуникационе услуге су, поред јавне фиксне комуникационе мреже (засноване на бакарним парицама) Телекома Србија, кабловско дистрибутивне мреже и јавне мобилне комуникационе мреже, док су остале бежичне мреже углавном локалног карактера и немају већи утицај на тржишту.

Треба утврдити да ли оператори корисници велепродајне услуге приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) могу, у случају повећања цена Телекома Србија, прећи код другог оператора јавне комуникационе мреже који може да им понуди исте или сличне велепродајне услуге.

Кабловске дистрибутивне мреже су првенствено пројектоване за дистрибуцију медијских садржаја, али уколико се прилагоде тако да омогуће двосмерну комуникацију могу се користити и за широкопојасни приступ Интернету, као и за говорне услуге. Надоградња постојећих кабловских мрежа намењених за дистрибуцију медијских садржаја у сврху пружања широкопојасних и говорних услуга, јефтинија је и бржа у односу на изградњу нових мрежа. Услед тога, кабловске мреже које подржавају двосмерну комуникацију, поред основне намене дистрибуције медијских садржаја, могу да нуде и малопродајне услуге широкопојасног приступа Интернету преко коаксијалног кабла (или хибридне оптичко-коаксијалне мреже) са квалитетом и протоцима упоредивим са услугом широкопојасног приступа преко бакарних парица (ADSL).

Иако се број корисника малопродајних услуга широкопојасног приступа преко кабловско дистрибутивних мрежа повећава, тренутно ове мреже из техничко-економских разлога не могу да понуде услуге заједничког коришћења, за разлику од рашчлањеног приступа код бакарних парица. Због тога оператори кабловских дистрибутивних мрежа не могу да нуде велепродајну услугу рашчлањеног приступа. Поред тога, оператори кабловских дистрибутивних мрежа немају широко распрострањену инфраструктуру у обиму који има Телеком Србија, и у великом броју случајева закупају постојећу инфраструктуру од Телекома Србија или осталих привредних субјеката који имају одговарајуће капацитете за постављање каблова.

Оператори кабловских дистрибутивних мрежа, на основу свега наведеног, не могу да нуде велепродајне услуге приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

Као што је већ речено, Телеком Србија, као традиционални телекомуникациони оператор, једини је оператор који поседује мрежу за приступ, засновану на бакарним парама, као и комплетну инфраструктуру за повезивање, тако да једино Телеком Србија може да понуди велепродајне услуге приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

Узимајући у обзир тренутно стање и развијеност јавних комуникационих мрежа, Агенција закључује да други оператори јавне комуникационе мреже не могу понудити велепродајне услуге које би представљале замену за велепродајне услуге (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

3.3.3. Услуга битстрима као замена за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи

Према Образложењу Европске комисије велепродајна услуга рашчлањеног приступа локалној петљи и велепродајна услуга широкопојасног приступа Интернету која укључује битстрим чине два различита релевантна тржишта подложна претходној регулацији. За оператора који користи услугу рашчлањеног приступа локалној петљи, велепродајна услуга широкопојасног приступа углавном неће представљати супститут, иако се обе велепродајне услуге користе за пружање исте малопродајне услуге широкопојасног приступа Интернету.

Иако оператор корисник велепродајне услуге широкопојасног приступа (*bitstream*) с мањим улагањима може да пружа услуге крајњим корисницима, он не може да прилагоди своје услуге у мери у којој би то могао када би користио услугу рашчлањеног приступа локалној петљи.

Услуга рашчлањеног приступа локалној петљи захтева значајна улагања, која су по свом обиму мања од изградње сопствене мреже за приступ, али су много већа од улагања када се користи услуга битстрим приступа. То значи да оператор корисник услуге рашчлањеног приступа локалној петљи у случају малог, али значајног и трајног повећања велепродајне цене рашчлањеног приступа локалној петљи, не може сматрати услугу битстрим приступа као супститут.

Узимајући у обзир функционалност и услове под којима се велепродајна услуга битстрим приступа нуди, Агенција закључује да она не представља замену за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи, и да не припада истом релевантном тржишту.

3.3.4. Услуга широкопојасног приступа Интернету за сопствене потребе као замена за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи

Традиционални телекомуникациони оператор, као власник инфраструктуре за приступ, у одсуству регулације би могао да повећава велепродајне цене рашчлањеног приступа локалној петљи, јер у том случају оператори корисници те велепродајне услуге не би

могли да користе услуге неког другог оператора мреже за приступ. С обзиром на то да се на малопродајном нивоу услуга широкопојасног приступа Интернету пружа и преко других технологија (мрежа за приступ), треба утврдити да ли постоји довољан конкурентски притисак од стране оператора који пружају наведену услугу преко сопствене инфраструктуре, односно за сопствене потребе, који би утицао на одређивање цене рашчлањеног приступа локалној петљи. Међутим, оператори који пружају услугу широкопојасног приступа Интернету за сопствене потребе немају довољно тржишне снаге да, конкурентским притиском на малопродајном нивоу, утичу на цену услуге рашчлањеног приступа локалној петљи.

Уколико традиционални телекомуникациони оператор који пружа велепродајну услугу рашчлањеног приступа локалној петљи повећа велепродајну цену, оператор корисник који пружа услугу широкопојасног приступа Интернету користећи претходно поменуту велепродајну услугу ће у том случају крајњем кориснику највероватније морати да повећа малопродајну цену. Корисници услуге широкопојасног приступа Интернету оператора корисника рашчлањеног приступа локалној петљи ће, услед повећања цене, највероватније почети да користе услуге које пружа власник инфраструктуре за приступ или други оператори широкопојасног приступа, чије су цене за исту услугу повољније.

Агенција сматра да у случају када би оператор корисник услуге рашчлањеног приступа локалној петљи пренео пораст цене велепродајне услуге на крајње кориснике, они би у највећем броју случајева почели да користе малопродајну услугу широкопојасног приступа Интернету од Телекома Србија, узимајући у обзир да Телеком Србија има далеко развијенију мрежу за приступ од осталих оператора који пружају услугу широкопојасног приступа Интернету за сопствене потребе.

Због свега наведеног, услуга широкопојасног приступа Интернету за сопствене потребе не представља замену за услугу рашчлањеног приступа локалној петљи.

3.4. Услуга колокације и приступа мрежној инфраструктури

Само обезбеђивање рашчлањеног приступа локалној петљи, без других мера није довољно да би оператор корисник ове велепродајне услуге могао да пружи услуге својим корисницима под конкурентним условима.

Оператору кориснику се мора обезбедити могућност да изврши повезивање локација на којима пружа услуге корисницима са осталим деловима своје мреже. Имајући у виду тренд скраћивања локалне петље који доводи до децентрализације мреже за приступ и постављања кабинета-разделника (нпр. уличних, или у зградама), приступ локалној петљи ће се померати са главног разделника на више мањих кабинета-разделника. Због тога је оператору кориснику рашчлањеног приступа локалној петљи, за пружање услуга својим корисницима, неопходно да има приступ мрежној инфраструктури оператора са значајном тржишном снагом на велепродајном тржишту приступа елементима мреже и припадајућим средствима, при чему је посебно важно обезбедити приступ до кабловске канализације.

Да би оператор могао да користи велепродајну услугу рашчлањеног приступа локалној петљи, мора да има могућност приступа опреми, уређајима, тачкама повезивања и тачкама концентрације мреже за приступ. Овај приступ обезбеђује се преко услуге колокације која може бити:

- физичка колокација која обухвата смештај опреме оператора корисника у простору где се налази главни разделник, као и у спољашњим кабинетима или издвојеним и за колокацију припремљеним просторијама оператора који нуди велепродајну услугу рашчлањеног приступа локалној петљи;
- удаљена колокација која подразумева смештај опреме у просторијама или кабинетима које оператор корисник услуге рашчлањеног приступа, односно услуге колокације, закупљује од трећих лица;
- виртуелна колокација која представља смештај опреме у просторијама оператора који нуди велепродајну услугу рашчлањеног приступа локалној петљи, где он инсталира и одржава ту опрему и управља њоме, при чему оператору кориснику рашчлањеног приступа није дозвољен приступ опреми.

Услуге колокације и приступа мрежној инфраструктури су неопходни елементи приликом коришћења велепродајне услуге рашчлањеног приступа локалној петљи, ради пружања услуга корисницима, и из тог разлога је неопходно да колокација и приступ мрежној инфраструктури буду укључени у дефиницију релевантног тржишта.

3.5. Супституција на страни понуде

Код анализе супституције на страни понуде потребно је утврдити може ли потенцијални оператор у кратком временском року и уз релативно мале трошкове започети пружање велепродајне услуге рашчлањеног приступа локалној петљи, као одговор на мало, али значајно и трајно повећање наведене велепродајне цене од стране традиционалног телекомуникационог оператора.

У процени заменљивости на страни понуде, Агенција поред постојећег стања може узети у обзир и вероватноћу са којом оператор који тренутно није активан на тржишту може да уђе на тржиште у разумном року, као одговор на повећање цена традиционалног телекомуникационог оператора. На тај начин, нови оператор би извршио притисак на велепродајну цену рашчлањеног приступа локалној петљи традиционалног телекомуникационог оператора.

Агенција закључује да, услед високих трошкова изградње инфраструктуре, није реално очекивати да се појави нови оператор који би нудио услугу рашчлањеног приступа локалној петљи. Пружање велепродајних услуга које би биле сличне рашчлањеном приступу преко кабловско дистрибутивних мрежа било би технички веома тешко изводљиво, и не би било могуће у кратком року и уз релативно мала улагања. Услед тога, потенцијални оператори вероватно не би успели да направе конкурентски притисак на велепродајне цене традиционалног телекомуникационог оператора у овом сегменту.

На основу изнетих чињеница Агенција констатује да тренутно не постоји заменљивост на страни понуде за велепродајну услугу рашчлањеног приступа локалној петљи.

3.6. Потенцијална конкуренција

По дефиницији потенцијална конкуренција се односи на могућност уласка новог оператора на тржиште.

Потенцијална конкуренција била би изложена високим трошковима изградње инфраструктуре, при чему су неки од тих трошкова неповратни (sunk costs). Такође, за изградњу широко распрострањене мреже је потребно доста времена и није реално очекивати да се разумном року појави оператор који би нудио услугу рашчлањеног приступа локалној петљи.

Из наведених разлога Агенција закључује да не постоји потенцијална конкуренција за велепродајну услугу рашчлањеног приступа локалној петљи.

3.7. Географска димензија релевантног тржишта

Релевантно тржиште у географској димензији обухвата сва подручја у којима одређени оператори пружају услуге под истим условима, односно сва подручја у којима постоје исти услови тржишне конкуренције.

У складу са смерницама и препорукама ЕУ, географска димензија релевантног тржишта углавном је одређена на основу покривености мрежом и постојања једнаких законских и регулаторних услова.

На читавој територији Републике Србије важе исти законски услови, а пружање телекомуникационих услуга није ограничено на одређена подручја. Традиционални телекомуникациони оператор је изградио фиксну телекомуникациону мрежу за приступ, базирану на бакарним парицама. Ова мрежа је развијена, широко распрострањена и покрива читаву територију Републике Србије. Извесне разлике које постоје између руралних и урбаних области, као и посебни економски интерес, а самим тим већа понуда услуга у развијенијим подручјима и великим градовима, не могу се узети као основ да се одређене области прогласе за посебна тржишта у географској димензији за телекомуникационе услуге.

На основу претходно наведеног, Агенција је закључила да је релевантно географско тржиште, за велепродајну услугу (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), територија Републике Србије.

3.8. Закључак о релевантном тржишту

Агенција је закључила да се на veleпродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањен приступ локалној петљи), за целу територију Републике Србије, може дефинисати релевантно тржиште следећих услуга:

- потпуног и дељеног рашчлањеног приступа локалној петљи;
- приступа мрежној инфраструктури;
- колокације.

4. АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Анализа тржишта приступа јавној телефонској мрежи треба да идентификује факторе који спречавају или нарушавају конкуренцију у оквиру тржишта, а самим тим и функционисање читавог сектора електронских комуникација. Из тог разлога, поред дефинисања релевантног тржишта, неопходно је извршити анализу постојећих и идентификовати потенцијалне операторе са значајном тржишном снагом, како би се адекватном регулацијом од стране Агенције спречила евентуална злоупотреба доминантног положаја на тржишту.

Агенција ће приликом анализе тржишта приступа јавној телефонској мрежи узимати у обзир критеријуме за утврђивање појединачне и заједничке тржишне снаге дефинисане Законом, као и друге околности.

4.1. Критеријуми за утврђивање појединачне значајне тржишне снаге

Доминантна позиција подразумева да оператор, било појединачно, било удруживањем са другим субјектима, на тржишту ужива положај економске снаге који му омогућава да се у знатној мери понаша независно у односу на конкуренцију, клијенте и потрошаче. На тај начин се смањује ефективна конкурентност на релевантном тржишту, па је Агенција приморана да реагује наметањем одређених обавеза операторима за које се утврди да имају значајну тржишну снагу.

Закон у одредбама члана 61. дефинише да оператор има значајну тржишну снагу на релевантном тржишту ако сам или са другим операторима има доминантан положај, односно положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената, својих претплатника и коначно потрошача, што је детаљније описано у поглављу 2.2. *Правни оквир за спровођење анализа тржишта у Републици Србији.*

Сагласно Закону, Агенција приликом оцене појединачне значајне тржишне снаге узима у обзир критеријуме који најверније одражавају специфичности посматраног релевантног тржишта, а то су, у овом случају:

- величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на тржишту,
- контрола над инфраструктуром која не може лако да се реплицира,
- економија обима,
- економија опсега,
- степен вертикалне интеграције.

Заједничка тржишна снага у смислу одредаба члана 61. Закона није анализирана будући да на релевантном тржишту послује само Телеком Србија.

4.1.1. Величина оператора и конкурената и тржишно учешће

Тржишно учешће представља проценат са којим привредни субјект учествује у продаји одређеног производа или услуге на посматраном тржишту у одређеном временском раздобљу, и представља индикатор снаге коју тај субјект има на посматраном тржишту.

У Смерницама Европске комисије, значајно тржишно учешће није само по себи довољно како би се утврдило постојање значајне тржишне снаге на посматраном тржишту. Ипак, мало је вероватно да ће оператор који нема значајно тржишно учешће на тржишту имати значајну тржишну снагу. У Смерницама Европске комисије закључује се да оператор чије тржишно учешће не прелази 25% вероватно неће имати значајну тржишну снагу на релевантном тржишту, док је насупрот томе тржишно учешће које прелази 50% само по себи довољан доказ да оператор има значајну тржишну снагу, осим у изузетним случајевима.

Оператор са великим тржишним учешћем може се сматрати оператором са ЗТС уколико је његово тржишно учешће стабилно током одређеног временског периода. Уколико се тржишно учешће оператора са ЗТС постепено смањује, може значити да тржиште постаје конкурентније, али да и даље постоји оператор са ЗТС.

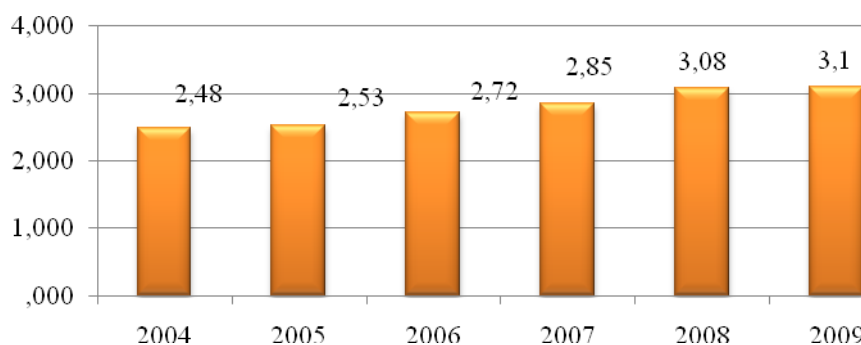
Услед високих трошкова изградње инфраструктуре, није реално очекивати да се појави оператор који би изградио комплетну мрежу на фиксној локацији и који би био у позицији да нуди услугу рашчлањеног приступа локалној петљи. Пружање veleпродајних услуга које би биле сличне услузи рашчлањеног приступа локалној петљи преко кабловских дистрибутивних мрежа, технички је тешко изводљиво, и није могуће у кратком временском року.

Имајући у виду искуства других земаља, технологију мрежа за приступ и постојеће стање на тржишту, Агенција закључује да једино Телеком Србија може да пружи услугу потпуног и дељеног рашчлањеног приступа локалној петљи. Телеком Србија, као традиционални телекомуникациони оператор, једини је оператор који поседује мрежу за приступ, засновану на бакарним парицама.

У складу са закључком о услугама veleпродајног тржишта (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуно рашчлањени приступ локалној петљи), и с обзиром на то да једино Телеком Србија поседује и експлоатише широко распрострањену мрежу за приступ засновану на бакарним парицама, Агенција закључује да Телеком Србија има тржишно учешће од 100% на релевантном тржишту.

4.1.2. Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира

Телеком Србија је оператор који је дуги низ година једини пружао услуге јавне телекомуникационе мреже. Услед тога, Телеком Србија има широко развијену мрежу која је крајем 2009. године износила 3,1 милион еквивалентних линија на читавој територији Републике Србије. Током година Телеком Србија је, поред ширења своје мреже и повећања базе корисника, вршио и надоградњу фиксне телекомуникационе мреже нудећи квалитетније услуге говорног саобраћаја, а затим и услуге преноса података, приступа Интернету и дистрибуције медијских садржаја.

Слика 1. Број еквивалентних линија у фиксној мрежи у милионима

Уколико би се нови оператор одлучио да гради сопствену мрежу за приступ, то би од њега захтевало велика улагања, као и дуги временски период успостављања. Велика почетна улагања и дуго трајање изградње захтевају од новог оператора да преузме велики пословни ризик, односно да буде спреман на губитак и на то да трошкове изградње мреже можда неће моћи у потпуности да надокнади уколико одлучи или буде присиљен да напусти тржиште. Узимајући у обзир претходне чињенице и широку распрострањеност мреже за приступ Телекома Србија, може се закључити да реплицирање његове инфраструктуре, а посебно мреже за приступ није економски оправдано. Поред тога, Телеком Србија је у значајној предности у односу на конкуренцију, јер може да унапређује своју мрежу, користи постојећу инфраструктуру (пре свега кабловску канализацију) у сопственом власништву, и да тако избегне трошкове копања који представљају најскупљи део изградње мрежне (кабловске) инфраструктуре.

Агенција закључује да изградња ове инфраструктуре захтева пуно времена и значајна улагања, а самим тим са собом носи и велике неповратне трошкове, што представља ограничење, будући да обесхрабрује потенцијалне операторе, који би представљали конкуренцију традиционалном телекомуникационом оператору, да уђу на релевантно велепродајно тржиште.

Из наведених чињеница, да Телеком Србија има контролу над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира, произилази значајна тржишна снага Телекома Србије на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

4.1.3. Економија обима

Економија обима (*economy of scale*) настаје приликом повећања обима производње или пружања услуга на основу којег долази до смањења јединичних (просечних) трошкова.

За поједине производе постоје трошкови производње који су фиксни, без обзира на количину производа (или услуга), тако да јединична цена производа/услуге директно зависи од количине која је произведена. Економија обима је својствена за производе где су велики фиксни трошкови, што је случај са тржиштем електронских комуникација. На тржиштима где је цена одлучујућа, економија обима је од велике важности, јер се смањењем цене по јединици производа остварује одлучујућа предност у односу на конкуренцију.

Телеком Србија је, као традиционални телекомуникациони оператор, историјски био једини оператор који је пружао услуге јавне фиксне телефонске мреже доступне на читавој територији Републике Србије и имао је ексклузивно право пружања услуга на том тржишту, услед чега је развио широку базу корисника. Јединични трошак за пружање истих услуга за оператора који улази на тржиште био би већи од трошка који има традиционални телекомуникациони оператор, па се може закључити да Телеком Србија користи предности економије обима.

Телеком Србија има значајну предност над операторима који намеравају да изграде мрежну инфраструктуру, јер може да нуди услуге по нижим ценама. Оператори који намеравају да уђу на тржиште имају велике иницијалне (фиксне) трошкове, а при том тек треба да придобију кориснике, док Телеком Србија већ има и инфраструктуру и кориснике, тако да увек може да понуди ниже цене од конкуренције.

Агенција закључује да постојање економије обима представља препреку операторима који тек улазе или намеравају да уђу на тржиште, што представља доказ постојања значајне тржишне снаге коју Телеком Србија има на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

4.1.4. Економија опсега

Економија опсега се односи на потенцијалне предности оператора добијене обједињеном понудом различитих производа и услуга.

Телеком Србија је, полазећи од мреже предвиђене за пружање телефонских услуга на фиксној локацији, развио мрежу која поред говорне (телефонске) услуге корисницима пружа и друге услуге.

Да би остварили предности економије опсега, остали оператори - потенцијални конкуренти Телекома Србија, морали би истовремено да уђу на више тржишта, што би повећало њихове трошкове уласка, а које не би били у могућности да врате у целости у тренутку када одлуче, или буду присиљени да напусте тржиште.

Телеком Србија користи предности економије опсега, будући да је истовремено присутан на више тржишта и корисницима пружа више различитих услуга, користећи исте мрежне елементе, а пре свега приступ Интернету путем *ADSL* технологије, као и услугу дистрибуције медијских садржаја путем *IPTV* услуге. Пружајући истовремено телефонске услуге, приступ Интернету и *IPTV* путем истих мрежних елемената (пре свега претплатничке петље), као и понудом ових услуга у пакетима, Телеком Србија остварује економију опсега која му омогућава смањивање трошкова.

Агенција закључује да постојање економије опсега представља препреку операторима који тек улазе или намеравају да уђу на тржиште, што представља доказ постојања значајне тржишне снаге коју Телеком Србија има на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

4.1.5. Степен вертикалне интеграције

Код анализе степена вертикалне интеграције на релевантном тржишту, испитује се да ли постоји оператор који је присутан на више различитих, вертикално повезаних, велепродајних и малопродајних тржишта.

Постојање вертикалне интеграције се третира као заузимање значајне тржишне снаге и покушај истискивања конкуренције са потенцијално конкурентног тржишта или само ометање конкуренције при уласку на тржиште. Вертикална интеграција се, у складу са Смерницама Европске комисије, у суштини третира као преузимање тржишне моћи.

Телеком Србија располаже мрежном инфраструктуром на целом подручју Републике Србије, а вертикална интеграција и контрола над инфраструктуром пружају му кључну предност у односу на све остале операторе на малопродајном тржишту. Ова предност посебно је изражена у односу на оне операторе који малопродајну услугу широкопојасног приступа нуде користећи ресурсе Телекома Србија.

Телеком Србија би ценама на велепродајном тржишту приступа елементима мреже могао да утиче на операторе који, користећи те елементе, пружају малопродајну услугу широкопојасног приступа Интернету, тако што би овим операторима умањио приходе и ослабио њихов положај на тржишту.

Вертикална интеграција и контрола над инфраструктуром, у одсуству регулације, омогућиле би Телекому Србија да остале операторе дискриминише ценама, што представља злоупотребу значајне тржишне снаге.

Агенција констатује да је Телеком Србија вертикално интегрисан оператор који делује како на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и

припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), тако и на малопродајном тржишту широкопојасног приступа Интернету, преко бакарних парица, а такође је активан и на тржишту осталих услуга које се пружају преко јавне комуникационе мреже на фиксној локацији.

4.2. Закључак о процени постојања оператора са значајном тржишном снагом

Агенција је утврдила да велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), чине услуге: потпуног и дељеног рашчлањеног приступа локалној петљи, приступа мрежној инфраструктури и колокације, и да се ово тржиште односи на читаву територију Републике Србије.

Анализом је утврђено да Телеком Србија на овом тржишту има 100% тржишног учешћа, што му даје могућност да спречава развој конкуренције и понаша се независно у односу на конкуренцију и крајње кориснике. Поред значајног тржишног учешћа, Телеком Србија своју значајну тржишну снагу остварује и преко контроле над инфраструктуром која не може лако да се реплицира, затим путем економије обима, економије опсега и вертикалне интеграције.

Агенција закључује да је Телеком Србија оператор са значајном тржишном снагом на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

5. ПРЕПРЕКЕ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ

Под препрекама за развој тржишне конкуренције сматра се такво понашање оператора са значајном тржишном снагом које је усмерено на избацивање постојећих конкурената са тржишта, спречавање уласка нових конкурената на тржиште, као и друге врсте понашања које штете интересима крајњих корисника.

Агенција разматра препреке за развој тржишне конкуренције које би се, у одсуству претходне регулације, могле појавити на посматраном тржишту. Код разматрања препрека није неопходно да се злоупотреба значајне тржишне снаге заиста и догоди, већ је довољно да постоји положај на тржишту који указује на значајну тржишну снагу, чијом би злоупотребом могле настати различите врсте препрека за развој тржишне конкуренције. То значи да, поред препрека које су препознате, треба размотрити и препреке које би под одређеним околностима могле настати, како би се одредиле обавезе које би имале превентивно дејство у спречавању злоупотребе значајне тржишне снаге.

На тај начин Агенција може на најбољи начин, у складу са Законом, да утврди обавезе које ће ефикасно уклонити уочене препреке и заштитити интересе крајњих корисника.

На основу регулаторне праксе европских земаља, препознате су и издвојене основне врсте понашања оператора са ЗТС које представљају препреке за развој тржишне конкуренције. Ова понашања су објављена у документу Европске регулаторне групе (*European Regulatory Group, ERG*) о примени одговарајућих обавеза (*Revised ERG Common Position on the approach to appropriate remedies in the ECNS regulatory framework, Final Version May 2006, ERG (06) 33*), при чему се ради о препрекама које се могу, али не морају појавити на сваком тржишту и у свакој ситуацији.

У поменутом документу наведено је 27 препрека које се могу сврстати у четири основне групе:

1. механизми вертикалног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште;
2. механизми хоризонталног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште;
3. значајна тржишна снага на појединачном тржишту;
4. завршавање (терминација) позива.

5.1. Механизми вертикалног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште

Вертикално преношење тржишне снаге се може јавити у случају када је оператор присутан и на veleprodajном и на сродном малопродајном тржишту. На veleprodajном нивоу нуде се услуге које су основа за пружање услуга на вертикално повезаном тржишту на малопродајном нивоу.

Постоје различити облици вертикалног преношења тржишне снаге који се могу сврстати у три основне подгрупе:

1. одбијање договора/ускраћивање приступа;
2. преношење тржишне снаге путем неценовних механизма, и то:
  - дискриминаторним коришћењем информација или ускраћивањем информација,
  - тактикама одуговлачења,
  - везивањем услуга,
  - неоправданим захтевима,
  - дискриминацијом квалитетом услуге,
  - стратешким дизајном производа,
  - неоправданим коришћењем информација о конкурентима.
3. преношење тржишне снаге путем ценовних механизма, и то:
  - дискриминацијом на основу цена,
  - унакрсним субвенционисањем,
  - дампинг ценама.

Агенција је као најзначајније облике вертикалног преношења тржишне снаге на релевантном тржишту разматрала следеће препреке:

- одбијање договора/ускраћивање приступа;
- дискриминаторно коришћење информација или ускраћивање информација;
- тактике одуговлачења;
- неоправдане захтеве;
- дискриминацију квалитетом услуга;
- дискриминацију на основу цена.

5.1.1. Одбијање договора/ускраћивање приступа

У складу са европском праксом, одбијање договора/ускраћивање приступа се не односи само на ситуацију у којој оператор са ЗТС у потпуности одбија да пружи или понуди veleпродајну услугу, него и на ситуацију у којој оператор са значајном тржишном снагом нуди услугу под неразумним условима.

Вертикално повезани оператор са ЗТС на одређеном veleпродајном тржишту може пренети тржишну снагу на свој малопродајни део или на повезана друштва тако што ће одбити договор или ускратити приступ операторима који му на малопродајном нивоу представљају конкуренцију. Ово посебно долази до изражаја када је за оператора који пружа услугу на малопродајном нивоу за пружање те услуге неопходна veleпродајна услуга од вертикално повезаног оператора.

Агенција закључује да би оператор са ЗТС, у одсуству регулације, могао одбити захтев за преговоре оператору кориснику велепродајне услуге (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи). Телеком Србија, као вертикално интегрисан оператор и оператор са ЗТС на релевантном тржишту, могао би операторима корисницима који су му конкуренти, да ускрати неку од услуга релевантног тржишта (рашчлањени приступ локалној петљи, приступ инфраструктури и колокацију), тако да оператори корисници не би могли да пружају широкопојасни приступ Интернету својим корисницима.

Значајну тржишну снагу, која пре свега произилази из широко развијене мреже за приступ, као и приступа великом броју корисника, Телеком Србија може да искористи и да операторима корисницима укине већ постојеће услуге на релевантном тржишту, или да одбије да преговора са новим операторима корисницима услуга на истом тржишту.

5.1.2. Дискриминаторно коришћење информација или ускраћивање информација

Када оператор са ЗТС операторима корисницима нуди велепродајне услуге које су потребне за пружање малопродајне услуге, у могућности је да им ускрати одређене информације, док у исто време те информације пружа свом малопродајном делу или повезаним друштвима. Поред тога, оператор са ЗТС може да одбије да пружи одређене информације које су важне за коришћење велепродајне услуге. Овакво понашање оператора са ЗТС представља дискриминаторно коришћење информација у односу на конкуренцију.

Агенција закључује да би Телеком Србија, као вертикално интегрисан оператор и оператор са ЗТС на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), у одсуству регулације, могао операторима корисницима да ускрати важне информације или да те информације учини недовољно детаљним или неблаговременим у поређењу са информацијама које пружа свом малопродајном делу или повезаним друштвима. На тај начин оператори корисници велепродајне услуге не би могли да донесу пословне одлуке којима би на време и адекватно реаговали као конкуренција Телекому Србија на малопродајном тржишту.

5.1.3. Тактике одуговлачења

Један од механизма преношења значајне тржишне снаге на неценовним основама су тактике одуговлачења (одлагања). Тактике одуговлачења се односе на ситуације у којима оператор са ЗТС не одбија пружање велепродајне услуге, али је пружа са закашњењем у односу на исте услуге које пружа свом малопродајном делу (за сопствене потребе) или повезаним друштвима. На тај начин оператор са ЗТС доводи постојеће и потенцијалне операторе кориснике велепродајне услуге у неравноправан

положај на вертикално повезаном veleпродајном и малопродајном тржишту, будући да је veleпродајна услуга неопходна за пружање услуга крајњим корисницима.

Агенција закључује да би, у одсуству регулације, Телеком Србија могао да искористи тактике одуговлачења у преговорима с новим операторима корисницима који улазе на тржиште.

Телеком Србија би могао да прихвати да склопи уговоре о рашчлањеном приступу локалној петљи, колокацији или приступу мрежној инфраструктури са новим операторима на тржишту, али и да што дуже одложи потписивање наведених уговора с циљем очувања свог тржишног учешћа на припадајућем малопродајном тржишту и вертикално повезаном veleпродајном тржишту.

5.1.4. Неоправдани захтеви

Сви услови из уговора или референтне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи, који нису неопходни за пружање услуге, а на које је оператор корисник обавезан, представљају неоправдане захтеве. Ови захтеви могу оператору кориснику неоправдано да повећају трошкове, продуже рокове, отежају успостављање и пружање малопродајне услуге широкопојасног приступа Интернету. Оператор са ЗТС на veleпродајном тржишту, који је истовремено и вертикално интегрисан оператор, би у том случају био у предности у односу на операторе кориснике veleпродајне услуге који су истовремено и конкуренти на малопродајном тржишту. Оператор са ЗТС, би у одсуству регулације, могао да користи различите облике неоправданих захтева којима би утицао на трошкове и пословне одлуке постојећих и потенцијалних оператора корисника.

Агенција закључује да би Телеком Србија, као вертикално интегрисан оператор и оператор са ЗТС на veleпродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), у одсуству регулације, могао од оператора корисника да захтева одређене технологије и процедуре које превазилазе стандардне оквире, а све у циљу повећања трошкова и отежавања положаја оператора корисника. Поред посебних услова везаних за технологију, Телеком Србија може од оператора корисника veleпродајне услуге да захтева посебне рокове, услове плаћања, осигурање, посебне услове за успостављање колокације, као и друге услове који нису технички и економски оправдани, што би представљало преношење значајне тржишне снаге и стављање у неравноправан положај осталих оператора.

5.1.5. Дискриминација квалитетом услуга

Оператор са ЗТС може да нуди операторима корисницима veleпродајне услуге неопходне за пружање малопродајне услуге које су по параметрима квалитета лошије у односу на квалитет који нуди свом малопродајном делу или повезаним друштвима, што представља дискриминацију конкуренције на основу квалитета услуге. Спроводећи дискриминацију квалитетом услуге на veleпродајном нивоу, оператор са

ЗТС директно утиче на квалитет услуге коју оператори корисници пружају крајњим корисницима. Услед тога, крајњи корисници могу бити незадовољни услугама које добијају од оператора корисника велепродајне услуге, што даље доводи до губитка поверења, па и смањења прихода оператора корисника.

Агенција закључује да би Телеком Србија, као вертикално интегрисан оператор и оператор са ЗТС на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), у одсуству регулације, могао операторима корисницима да нуди услуге са лошијим параметрима квалитета, посебно у домену отклањања сметњи и кварова на локалној претплатничкој петљи. Телеком Србија би могао да одуговлачи са отклањањем квара на локалној петљи или би могао да одуговлачи са заменом парице (кабла) коју закупуљује оператор корисник релевантне велепродајне услуге.

На овај начин оператор корисник велепродајне услуге би био доведен у ситуацију да остави утисак непоузданог пружаоца малопродајне услуге, изгуби поверење крајњих корисника (у најгорем случају да изгуби и самог корисника) и тако претрпи штету. Дискриминација на основу квалитета услуге представља преношење ЗТС са велепродајног тржишта на вертикално повезано малопродајно тржиште, што има негативан утицај на конкуренцију и интересе крајњих корисника.

5.1.6. Дискриминација на основу цена

Оператор са ЗТС може да нуди операторима корисницима велепродајне услуге потребне за пружање малопродајне услуге по ценама различитим од цена које важе за његов малопродајни део или за повезана друштва, што представља дискриминацију конкуренције на основу цена.

Агенција закључује да би Телеком Србија као вертикално интегрисан оператор и оператор са ЗТС на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), у одсуству регулације, могао операторима корисницима да нуди услуге рашчлањеног приступа локалној петљи, приступа инфраструктури и колокације по ценама које су изнад цена које нуди свом малопродајном делу или повезаним друштвима.

Да би оператори корисници услуге рашчлањеног приступа локалној петљи били конкурентни малопродајном делу Телекома Србија који нуди услуге широкопојасног приступа Интернету, морају да понуде цену која није већа од цене те исте услуге кад је нуди Телеком Србија. Оператори корисници су на тај начин под притиском велепродајне цене коју плаћају Телекому Србија (и на коју вероватно не могу да утичу услед слабе преговарачке моћи) и малопродајних цена према крајњим корисницима, које не могу да повећавају. Оваква пракса ценовног истискивања маргине профита (*price squeeze*) у најбољем случају смањује добит оператора корисника, док у осталим случајевима доводи до губитака, а у крајњем случају и до повлачења оператора корисника са малопродајног тржишта.

Дискриминација на основу цена представља преношење ЗТС Телекома Србија са велепродајног тржишта (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на вертикално повезано малопродајно тржиште, што негативно утиче на конкуренцију и интересе крајњих корисника.

5.2. Механизми хоризонталног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште

Хоризонтално преношење тржишне снаге се односи на оператора који послује на различитим тржиштима која нису вертикално повезана, а има статус ЗТС на једном од тих тржишта. Под одређеним условима оператор може да пренесе своју ЗТС на друго потенцијално конкурентно тржиште. Овакав вид хоризонталног преношења се може остварити између малопродајних тржишта, велепродајних тржишта или између малопродајног и велепродајног тржишта која нису вертикално повезана.

Регулаторна пракса у земљама Европске уније препознаје два типа тржишног поступања која се могу сматрати хоризонталним преношењем ЗТС оператора:

- везивање услуга,
- унакрсно субвенционисање.

Агенција закључује да би оператор са ЗТС на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) могао унакрсним субвенционисањем да искористи ту своју предност.

5.3. Значајна тржишна снага на појединачном тржишту

Овај критеријум се односи на постојање одређених околности које онемогућавају или у значајној мери отежавају потенцијалној конкуренцији улазак и ширење на релевантном тржишту. Постојање нижих баријера за улазак на тржиште и експанзију значи постојање активније конкуренције. С друге стране, високе баријере при уласку на тржиште умањују потенцијал развоја одређеног тржишта. Облици ЗТС на релевантном тржишту су:

1. постављање баријера за улазак на тржиште:
  - стратешки дизајн производа,
  - уговорни услови који повећавају трошкове преласка корисника,
  - ексклузивно договарање,
  - прекомерно инвестирање,
  - дампинг цене;
2. неконкурентно понашање везано за цене:
  - превисоке цене,
  - ценовна дискриминација;
3. неефикасност/непродуктивност:
  - недовољно инвестирање,

- превисоки трошкови/неефикасност,
- низак ниво квалитета.

5.3.1. Постављање баријера за улазак на тржиште

Овај критеријум се односи на постојање одређених околности које онемогућавају или у значајној мери отежавају потенцијалној конкуренцији улазак и ширење на релевантном тржишту. Постојање нижих баријера значи постојање активније конкуренције. Са друге стране, високе баријере при уласку на тржиште умањују потенцијал развоја одређеног тржишта.

Баријере за улазак на тржиште могу бити структурне природе, што значи да се односе на комплексност инфраструктуре потребне за пружање услуга из области електронских комуникација и високе трошкове неопходне за успостављање такве инфраструктуре.

У целини посматрано, баријере за улазак на тржиште се односе на:

- трошковне предности,
- постојање прећутних споразума,
- патенте и интелектуална права,
- приступ дистрибуцији,
- диференцијацију производа,
- трошкове преласка на пружање других услуга,
- економију обима,
- учинак искуства.

Агенција закључује да би Телеком Србија у одсуству регулације могао у великој мери да поставља баријере како би спречио конкуренцију да уђе на тржиште.

5.3.2. Неконкурентно понашање везано за цене

Неконкурентно понашање везано за цене може се јавити у виду превисоких цена или дискриминације на ценовној основи.

Цене се сматрају превисоким уколико омогућавају постизање и одржавање вишег нивоа профита у односу на ниво који би био остварен на тржишту на ком постоји задовољавајући ниво конкуренције. Оператор са ЗТС може да формира цене значајно више од трошкова, на нивоу који максимизира профит при датој тражњи. На овај начин умањује се потрошачки вишак који представља разлику између цене коју је потрошач спреман да плати за одређену робу/услугу и цене коју он заиста плаћа. Оваква ситуација на тржишту захтева регулаторну интервенцију.

Други облик неконкурентног понашања везаног за цене односи се на ситуацију у којој се примењује дискриминација на ценовној основи. То значи да се иста услуга, произведена уз исте трошкове, продаје по различитим ценама, или су трошкови производње различити, а продајна цена иста. За дискриминацију путем цена потребно је да буду испуњени следећи услови:

- постојање ЗТС,
- могућност класификације/одабира клијената,
- могућност превенције препродаје услуге.

У пракси се неконкурентно понашање везано за цене манифестује кроз понуду услуге операторима који представљају конкуренцију на тржишту по ценама које су више од оних по којима се иста услуга нуди сопственим повезаним друштвима. Овим путем је могуће извршити директан утицај на пословне резултате оператора конкурената на одговарајућем тржишту. На овај начин се постојећи или потенцијални оператори на тржишту доводе у изузетно неповољан положај.

Агенција закључује да Телеком Србија, као оператор са ЗТС на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) и као вертикално интегрисан оператор, има могућност да, у одсуству регулације, примени неконкурентне облике понашања везане за цене.

5.3.3. Неefикасност/непродуктивност

Овај параметар ЗТС на појединачном тржишту се односи на:

- недостатак инвестиција,
- превисоке трошкове,
- низак ниво квалитета.

Оваква ситуација на тржишту се јавља када конкуренција није у стању да изврши притисак на оператора са ЗТС да снизи трошкове, значајније инвестира и подигне ниво квалитета услуге. Према документу Европске регулаторне групе проблем је посебно препознат тамо где оператор са ЗТС пружа скуп различитих услуга у области електронских комуникација за које се користи постојећа инфраструктура која не може лако да се реплицира.

Агенција закључује да би Телеком Србија, као оператор са ЗТС и као вертикално интегрисан оператор који поседује инфраструктуру која не може лако да се реплицира у одсуству регулације, могао у одређеној мери да испољи наведене карактеристике овог критеријума.

6. ОБАВЕЗЕ ОПЕРАТОРА СА ЗНАЧАЈНОМ ТРЖИШНОМ СНАГОМ

Анализом релевантног тржишта, Агенција је утврдила да је Телеком Србија оператор са ЗТС на veleпродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

Одредбама чланова 63. до 71. Закона дефинишу се обавезе оператора са ЗТС на релевантном тржишту. Поред тога, на основу могућих препрека за развој тржишне конкуренције које се у одсуству регулације могу јавити на овом тржишту, Агенција је разматрала и одредила Телекому Србија следеће обавезе:

1. објављивање одређених података,
2. недискриминаторно поступање,
3. рачуноводствено раздвајање,
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава,
5. контролу цена и примену рачуноводства трошкова.

6.1. Објављивање одређених података

У складу са одредбама члана 64. Закона Агенција одређује оператору са ЗТС обавезу објављивања одређених података која се посебно односи на:

- рачуноводствене податке,
- техничке спецификације,
- карактеристике мреже,
- услове понуде и коришћења (укључујући ограничења),
- рокове важења понуде,
- цене.

Агенција закључује да је оправдано наметнути обавезу Телекому Србија да објављује одређене податке, јер се тиме осигурава да Телеком Србија, као оператор са ЗТС, на релевантном veleпродајном тржишту нуди услуге другим операторима под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чини за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера. Обавеза објављивања одређених података омогућава операторима корисницима veleпродајне услуге да, на основу транспарентно објављених услова Телекома Србија, дођу до закључка да ли су дискриминисани ценама, условима и роковима.

Без обавезе објављивања одређених података, Агенција не би на одговарајући начин могла да прати да ли оператор са ЗТС на релевантном тржишту спроводи обавезу недискриминаторног поступања. Обавеза објављивања одређених података је додатна

обавеза у смеру уклањања препрека за развој конкуренције које су везане за дискриминацију на ценовној и дискриминацију на неценовној основи, посебно имајући у виду да је све облике дискриминаторног поступања могуће утврдити само онда када су транспарентно објављени услови под којима оператор са ЗТС нуди услуге на релевантном veleпродајном тржишту.

Обавеза објављивања одређених података чини остале обавезе које има оператор са ЗТС на релевантном тржишту још ефикаснијим, а нарочито обавезе недискриминаторног поступања и омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава.

Обавеза објављивања одређених података допуњује обавезу рачуноводственог раздвајања. Примена обавезе објављивања одређених података има за циљ да укаже на антиконкурентне активности и препреке за развој конкуренције које се односе на унакрсно субвенционисање, дискриминацију на ценовној основи и праксу препознату као ценовно истискивање маргине профита (*price squeeze*), и допринесе њиховом отклањању.

Агенција констатује да обавеза објављивања одређених података Телекома Србија, као оператора са ЗТС, за veleпродајну услугу (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) треба да обухвати објављивање Стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи. Телеком Србија, поред обавезе објављивања одређених података везаних за рашчлањени приступ локалној петљи, има и обавезу објављивања услова за колокацију и приступ мрежној инфраструктури, а нарочито кабловској канализацији. Услови за колокацију и приступ мрежној инфраструктури могу бити део Стандардне понуде за рашчлањени приступ или могу бити посебно објављени, у ком случају важе иста начела као и у Стандардној понуди за рашчлањени приступ. Стандардна понуда за рашчлањени приступ локалној петљи мора бити формирана на такав начин да омогући оператору кориснику рашчлањеног приступа да користи и плаћа само оне компоненте које су му потребне ради пружања услуге рашчлањеног приступа својим корисницима.

Стандардна понуда за рашчлањени приступ локалној петљи треба да садржи следеће елементе:

1. опис veleпродајних услуга (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима, укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи;
2. опште одредбе које се тичу предмета, примене, важења и ограничења Стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи;
3. услове пружања услуга приступа инфраструктури на нивоу veleпродаје, укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи;
4. права и обавезе оператора корисника и Телекома Србија као оператора који нуди veleпродајну услугу, као и права и обавезе ових оператора у односу на крајњег корисника;

5. начин и поступке подношења захтева, преговарања и склапања уговора о пружању релевантне услуге и ограничења при њиховој употреби;
6. услове и разлоге под којима се може одбити захтев оператора да користи релевантне услуге;
7. испитивање интероперабилности мрежа;
8. услове под којима може доћи до измене Стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи, уговора или техничких параметара;
9. цене услуга заједно са описом радова, опреме, документације и осталих елемената који су датом услугом обухваћени. У оквиру Стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи треба да буду цене за:
  - једнократну накнаду за успоставу појединачног рашчлањеног приступа локалној петљи,
  - месечну накнаду за рашчлањени приступ локалној петљи,
  - отказивање и искључење,
  - повлачење захтева,
  - прелазак са дељеног на потпуни рашчлањени приступ,
  - неосновани захтев за отклањање сметње.

Уколико постоје попусти на поједине услуге, износи и принципи одређивања тих попушта треба да буду наведени;

10. техничке услове приступа и коришћења локалне петље са техничким описима за потпуни рашчлањен приступ (расположивост, преносна технологија, интерфејси, физички предуслови, употреба сваког прикључка, оперативна резерва, одређивање одговорности, дефинисање тачке разграничења међусобне одговорности) и додатне описе за дељени приступ (одговорност за техничку опрему, интерфејси, употреба горњег фреквенцијског опсега за пренос података);
11. поступак преласка оператора корисника услуге са потпуног на дељени рашчлањени приступ локалној петљи и обрнуто;
12. услове за колокацију која може бити физичка, виртуелна или удаљена. Треба да буду наведени цена услуге колокације и списак услуга које су обухваћене ценом. Такође, треба да буду наведена правила коришћења колокацијског простора, карактеристике опреме, могућа ограничења коришћења у просторима за колокацију, услови приступа за особље оператора корисника, услови за прикључење на електронску комуникациону мрежу и енергетско напајање, као и други услови потребни за редовни рад оператора корисника колокације. Поред услова коришћења колокације треба да буду наведени и услови за успостављање и отказивање услуге колокације, као и најмање време трајања;
13. отклањање кварова код релевантних услуга (опреме, каблова, напајања електричном енергијом);

14. накнаде у случају кашњења са успостављањем појединачног рашчлањеног приступа локалној петљи, реализацијом или проширењем колокације и отклањањем кварова, као и одбијања претходно прихваћених захтева за приступ локалној петљи, укључујући и накнаде због неизвршавања уговорних обавеза у договореном временском року;
15. одговорност и накнада штете обеју страна (пружаоца и корисника услуге);
16. услуге приступа информационом систему (опис услуге, услови приступа системима подршке, услови коришћења ИТ система и база података). Приступ ИТ систему подршке треба да буде преко *web* интерфејса. Минимум који приступ ИТ систему подршке треба оператору кориснику да омогући је: слање и праћење захтева, пријављивање сметњи и увид у издате фактуре;
17. начин обрачуна, плаћања и обезбеђења плаћања, који укључује временске рокове, начин достављања рачуна и поступак приговора на испоручени рачун (рекламација);
18. услове који се односе на права интелектуалне својине;
19. услове и поступке који се односе на поверљиве информације и пословну тајну;
20. квалитет услуге кроз уговоре о нивоу услуге;
21. додатне елементе као што су: захтев оператора за склапање уговора о рашчлањеном приступу локалној петљи, захтев за пружање услуга колокације, захтев за појединачни рашчлањени приступ локалној петљи, изјава о поверљивости, изјава крајњег корисника о намери склапања уговора с оператором корисником, изјава крајњег корисника о обавезивању на плаћање заосталих дуговања оператору чије је услуге користио и сл.

У складу са одредбама члана 64. Закона, Телеком Србија, као оператор са ЗТС на релевантном велепродајном тржишту, дужан је да, на захтев Агенције, сачини и објави Стандардну понуду за рашчлањени приступ локалној петљи, у року од 60 дана од дана пријема захтева.

Уколико Стандардна понуда за рашчлањени приступ локалној петљи не одговара захтевима Агенције и спречава развој ефикасне конкуренције, Агенција може да тражи њену замену или замену појединих делова у року од 30 дана. Агенција закључује да је Стандардна понуда за рашчлањени приступ локалној петљи подложна изменама услед промена на тржишту и развоја технологије, и да може доћи до њене измене на захтев Телекома Србије или Агенције.

Агенција закључује да је потребно да има увид у начин омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава на релевантном тржишту. Из тог разлога Агенција закључује да је, у оквиру обавезе објављивања одређених података, потребно да се Телекому Србија одреди обавеза да објављује податке (*KPI - Key Performance Indicators*) који дају увид у поступање приликом приступа елементима мреже и припадајућим средствима. Телеком Србије има обавезу да на тромесечном

нивоу или на захтев Агенције достави извештај чији минимални садржај морају да буду следећи показатељи:

- број реализованих и одбијених захтева за рашчлањени приступ појединој локалној петљи по сваком оператору кориснику;
- број реализација захтева (за рашчлањени приступ локалној петљи, колокацију и приступ инфраструктури) код којих је дошло до кашњења по оператору, и просечно време кашњења;
- број реализованих и одбијених захтева за колокацију по типу колокације (физичка, удаљена, виртуелна) и по оператору;
- просечно време успоставе услуге (рашчлањеног приступа локалној петљи, колокације, приступа инфраструктури) по оператору.

Агенција закључује да би Телеком Србија, као оператор са ЗТС на релевантном тржишту и вертикално интегрисан оператор, у одсуству регулације, могао нудити велепродајну услугу свом малопродајном делу по нижим ценама у односу на друге операторе, чиме би директно утицао на малопродајне цене оператора корисника, преносећи своју значајну тржишну снагу на везано малопродајно тржиште. Такође, Телеком Србија би, у одсуству обавезе објављивања одређених података, унакрсним субвенционисањем могао на велепродајном нивоу наплаћивати услуге по цени вишој од трошкова, како би на везаном малопродајном тржишту услугу нудио по цени нижој од трошкова.

Из свега наведеног, став Агенције је да је обавеза објављивања одређених података, неопходна, јер пружа јасан увид у рад Телекома Србије на релевантном тржишту и допуњује остале обавезе, а пре свега обавезу недискриминаторног поступања, као и да је ова обавеза пропорционална наведеним препрекама за развој ефикасне конкуренције.

6.2. Недискриминаторно поступање

У складу са одредбама члана 65. Закона, оператор са ЗТС је дужан да другим операторима пружа услуге међуповезивања и приступа под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чини за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера.

Агенција одређује Телекому Србија обавезу недискриминаторног поступања на велепродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

Обавеза недискриминаторног поступања обезбеђује да оператор корисник, у истим околностима, добије услугу рашчлањеног приступа мрежној инфраструктури и локалној петљи, као и пратеће услуге по истим ценама, под истим условима и са истим квалитетом као кад Телеком Србија пружа те услуге за сопствене потребе (свом малопродајном делу), односно за потребе повезаних лица или партнера.

Агенција констатује да само одређивање обавезе омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава није довољна мера, с обзиром на то да Телеком Србија, и поред наведене обавезе, може да користи различите препреке за развој тржишне конкуренције на ценовној и неценовној основи, и да на тај начин себи и повезаним лицима пружи боље услове пословања, чиме се угрожава развој конкуренције на малопродајном нивоу и интереси крајњих корисника. Обавеза недискриминаторног поступања допуњава обавезу приступа. Телеком Србија мора пружати приступ и коришћење елемената мреже под једнаким условима свим операторима корисницима, јер се тако успоставља ефикасна конкуренција.

Обавеза недискриминаторног поступања комплементарна је обавези објављивања одређених података, тако да Телеком Србија, поред обавезе објављивања стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи, има и обавезу да стандардну понуду сачини и примењује тако да оператор корисник, у истим околностима, добије услугу рашчлањеног приступа локалној петљи, као и пратеће услуге, по истим ценама, под истим условима и са истим квалитетом као кад Телеком Србија те услуге пружа за сопствене потребе.

Агенција Телекому Србија, као оператору са ЗТС на veleпродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), одређује обавезу недискриминаторног поступања, тако да:

- при истим околностима осигура једнаке услове за све операторе кориснике који пружају исте услуге;
- пружи услуге и податке операторима корисницима под истим условима и уз исти квалитет услуге који обезбеђује за сопствене потребе, потребе повезаних лица или партнера;
- достави Агенцији уговоре склопљене на основу стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи и пратећим услугама у року од 8 дана од дана потписивања истих.

Телеком Србија је обавезан да Агенцији достави уговоре о рашчлањеном приступу локалној петљи, уговоре о колокацији и уговоре о приступу мрежној инфраструктури склопљене са операторима корисницима у року од 8 дана од дана склапања истих. Обавеза Телекома Србија да достави уговоре склопљене на основу стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи и пратећим услугама омогућује Агенцији да, увидом у уговоре о рашчлањеном приступу локалној петљи и пратећим услугама са различитим операторима корисницима, као и њиховим упоређивањем, утврди да ли Телеком Србија поштује обавезу недискриминаторног поступања и да ли пружа услуге под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чини за сопствене потребе. У случају изостанка ове обавезе, Агенција не би могла да реагује на одговарајући начин.

У складу са одредбама члана 67. Закона обавеза омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава може се употпунити додатним захтевима у погледу савесности и поштења, правичности и благовремености. На основу тога

Агенција закључује да Телеком Србија треба да одреди рокове који се односе на пружање услуга релевантног тржишта, јер би, у супротном, као оператор са ЗТС и вертикално интегрисан оператор на тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи), могао да примењује тактику одуговлачења, будући да би могао имати интерес од одлагања почетка пружања услуга операторима корисницима.

Према документу Европске регулаторне групе о најбољој савременој пракси у регулисању велепродајног приступа инфраструктури (*ERG (06) 70 rev.1, Common position on best practice in wholesale unbundled access*), посебно примерена може бити мера одређивања прецизних рокова за приступ елементима мреже и припадајућим средствима. Један од начина постављања ових рокова могао би бити кроз уговор о нивоу услуга (SLA - *Service Level Agreement*). У том случају, SLA би одређивао рокове пружања услуга и отклањања кварова, и на тај начин би се поспешила конкуренција на малопродајном тржишту. То значи да рокови не смеју бити дискриминаторни у поређењу са роковима који се примењују за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера.

Сходно томе, Телеком Србија треба да има обавезу поштовања рокова приликом пружања услуге рашчлањеног приступа локалној петљи и повезаних садржаја, и то на следећи начин:

- Телеком Србија има обавезу преговарања са оператором корисником у сврху решавања захтева за склапање уговора о рашчлањеном приступу локалној петљи и мора да размотри сваки примљени захтев за склапање уговора који је израђен у складу са условима из Стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи. Телеком Србија има обавезу да одговори оператору кориснику на потпуни захтев за рашчлањени приступ локалној петљи на жељеној локацији у року од 30 дана од дана пријема захтева. Уколико Телеком Србија на захтев за рашчлањени приступ локалној петљи на локацији не одговори у року од 30 дана, или уколико одбије захтев, оператор корисник се може захтевом обратити Агенцији. Одлуку о оправданости одбијања захтева за рашчлањени приступ или међуповезивање Агенција ће донети у року од 30 дана од дана пријема захтева;
- Телеком Србија је дужан да закључи уговор о операторском приступу или међуповезивању у року од 30 дана од дана пријема потпуног захтева. Операторски приступ или међуповезивање се морају успоставити у року од 30 дана од дана закључења уговора;
- оператор корисник рашчлањеног приступа локалној петљи може да затражи од Телекома Србије информације о локацијама главног разделника. Телеком Србија ће, у року од 15 дана од дана пријема потпуног захтева, оператору кориснику доставити адресу главног разделника, број претплатника и претплатничких петљи и област покривања датог главног разделника (у облику географске карте или у виду пописа улица);

- ако Телеком Србија утврди да примљени захтев за рашчлањени приступ локалној петљи не садржи све потребне податке, затражиће од оператора корисника допуну тог захтева у року од 7 дана;
- Телеком Србија је дужан да одговори оператору кориснику на сваки појединачни захтев за рашчлањени приступ локалној петљи у року од највише 5 радних дана од дана пријема потпуног захтева;
- Телеком Србија је дужан да пружи оператору кориснику услугу појединачног рашчлањеног приступа локалној петљи у року од највише 5 радних дана од дана прихватања захтева;
- максимално време за отклањање квара је 48 сати од тренутка пријављивања квара од стране оператора корисника, осим у случају већих сметњи, као што је прекид кабла када је рок за отклањање сметњи пет дана. Уколико се пријављени квар не налази у његовој зони одговорности, Телеком Србија мора оператору кориснику да предочи доказе о томе. Телеком Србија треба да обезбеди да се пријављивање и обавештавање о отклањању квара врши електронским путем;
- Телеком Србија је обавезан да размотри сваки примљени захтев за колокацију или проширење колокације који садржи све податке и који је израђен у складу са условима из Стандардне понуде за рашчлањени приступ локалној петљи. Телеком Србија ће оператору кориснику доставити понуду за колокацију или проширење колокације у року од 30 дана од дана пријема захтева, уколико за то постоје услови. Уколико није у могућности да оствари колокацију или проширење колокације на траженој локацији, Телеком Србија ће оператора корисника обавестити писаним путем о разлозима због којих није у могућности да испуни захтев, са детаљним образложењем. Уколико постоје техничке могућности, Телеком Србија је обавезан да предложи оператору кориснику другу врсту колокације у року од 15 дана од дана одбијања захтева. У случају да нема слободног простора за физичку колокацију, Телеком Србија је дужан да на захтев оператора омогући удаљену колокацијом по избору оператора корисника;
- Рок за успостављање колокације зависи од врсте тражене колокације (физичке, удаљене или виртуелне), и не може бити дужи од 60 дана од дана достављања понуде оператору кориснику. Ако су за успостављање колокације потребне друге дозволе (нпр. грађевинска дозвола), рок за успостављање колокације почиње да тече у односу на датум из дозволе;
- Телеком Србија има обавезу да, на захтев оператора, омогући виртуелну колокацију, где се уређаји оператора корисника постављају у постојећи простор Телекома Србија и где нема потребе за додатним радовима како би се прихватила опрема оператора корисника.

Телеком Србија би одуговлачењем при испуњавању својих обавеза омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава могао ограничити или отежати улазак и пословање оператора корисника који у значајној мери зависе од начина приступа и услова које добијају од Телекома Србија. Тако би у случају кашњења и одуговлачења при испуњавању обавеза од стране Телекома Србија, трпео оператор корисник и његови крајњи корисници. У том случају крајњи корисници би сматрали да је оператор корисник одговоран за препреке које имају приликом коришћења услуга. Ометање оператора корисника од стране Телекома Србије неизвршавањем обавеза у унапред утврђеном и разумном року могло би се огледати у предугим роковима решавања захтева или пружања услуга рашчлањеног приступа локалној петљи и колокације, као и одуговлачењем приликом отклањања кварова. Из тих разлога Агенција закључује да Телеком Србија треба да има обавезу плаћања накнаде за кашњење, која ће на њега утицати да се понаша одговорно и не примењује тактике одуговлачења.

Агенција закључује да обавеза недискриминаторног поступања не представља додатно оптерећење за Телеком Србија, јер не узрокује додатне трошкове и нове процедуре. Ова обавеза даје увид у понашање оператора са ЗТС приликом пружања услуге међуповезивања и приступа операторима корисницима, као и могућност да се утврди да ли се услуга пружа под једнаким условима и са истим квалитетом као што се то чини за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера.

6.3. Рачуноводствено раздвајање

У складу са чланом 66. Закона, Агенција одређује Телекому Србија као оператору са ЗТС обавезу рачуноводног раздвајања, која се односи на одвојено рачуноводно праћење пословних активности у вези са пружањем велепродајне услуге (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) од осталих малопродајних и велепродајних услуга.

У складу са Правилником о примени трошковног принципа, Телеком Србија је дужан да припреми и достави извештај о раздвајању рачуна успеха и ангажоване имовине по свим врстама тржишних услуга, најкасније до 30. априла текуће године за претходну годину.

Такође, Телеком Србија је у обавези да, на захтев Агенције, достави велепродајне и интерне трансферне цене, ради утврђивања евентуалног постојања неоправданог унакрсног субвенционисања, као и да, такође на захтев Агенције, омогући увид у закључене уговоре, рачуноводствене податке, укључујући и податке о приходима оствареним на тржишту. Агенција је овлашћена и да те податке објави, уколико би се тиме допринело развоју делотворне конкуренције, водећи рачуна о томе да битно не угрози пословање оператора.

6.4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава

У складу са одредбама члана 67. Закона, у случају ако се утврди да би ускраћивање приступа, неоправдано условљавање или слично ограничавање од стране оператора са ЗТС спречило развој конкуренције на малопродајном нивоу или угрозило интересе крајњих корисника, Агенција може оператору са ЗТС да наметне обавезу омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава, тако да се удовољи оправданим захтевима других оператора за приступ и коришћење одређених елемената мреже и припадајућих средстава.

Агенција закључује да би ускраћивање приступа, неоправдано условљавање или слично ограничавање, спречило развој конкуренције на малопродајном нивоу, чиме би се угрозили интереси крајњих корисника.

Агенција закључује да оператор са ЗТС може да користи различите механизме на ценовној и неценовној основи како би конкуренцији отежао (или чак учинио немогућим) улазак на тржиште и рад. Из наведених разлога Агенција констатује да је, у складу са одредбама члана 67. Закона, оправдано оператору са ЗТС наложити да:

1. омогући другом оператору рашчлањени приступ локалној петљи, као и приступ одређеним елементима мреже и припадајућим средствима, укључујући приступ пасивним мрежним елементима који су повезани са пружањем услуге рашчлањеног приступа локалној петљи;
2. преговара са оператором који захтева приступ у доброј вери, и да у одговарајућем року одговори на сваки разумни захтев за рашчлањени приступ локалној петљи и приступ уопште;
3. не укида већ одобрени приступ елементима мреже и припадајућој инфраструктури;
4. омогући слободан приступ техничким интерфејсима или другим кључним технологијама неопходним за пружање услуге рашчлањеног приступа локалној петљи;
5. омогући колокацију, односно други облик заједничког коришћења припадајућих средстава;
6. омогући приступ системима оперативне подршке или сличним софтверским системима, ради обезбеђивања лојалне конкуренције у пружању услуга електронских комуникација;
7. обезбеди међуповезивање мрежа и припадајућих средстава.

Оператор корисник услуге приступа и коришћења елемената мреже треба да користи и плаћа само оне компоненте које су му потребне ради пружања својих услуга, при чему је обавеза Телекома Србија да транспарентно објави услове и цене у виду стандардне понуде. Агенција закључује да се обавеза Телекома Србија, да омогући приступ и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава, на релевантном тржишту, се

односи на дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи, приступ мрежној инфраструктури и колокацију. Агенција закључује да је веома важно то што је Телеком Србија у обавези да омогући заједничко коришћење кабловске канализације, а у случају да нема места у кабловској канализацији, у обавези је да операторима корисницима понуди алтернативно решење у складу са могућностима.

Приликом оцењивања разумности захтева за рашчлањени приступ локалној петљи и приступ уопште, Телеком Србија треба да се руководи принципом недискриминације и техничким могућностима сопствене мреже.

Обавеза да се не укида већ одобрен приступ локалној петљи, односи се на сигурност коју оператор корисник мора да има у односу на коришћење одобреног рашчлањеног приступа локалној петљи и приступа уопште. Укидање већ одобреног приступа могло би да доведе до штете и повећања трошкова оператора корисника, што би угрозило његово пословање и конкурентност у односу на Телеком Србије.

Телеком Србија не сме једнострано да укине већ одобрен приступ локалној петљи, колокацију или приступ инфраструктури, већ само у случају када се договори са оператором корисником. У случају када Телеком Србија намерава да укине одобрени приступ, услед укидања постојеће мреже, замене технологије или слично, а да при том није постигао договор са оператором корисником, дужан је да оператора корисника и Агенцију обавести годину дана унапред о намерама укидања приступа. На овај начин оператор корисник приступа има довољно времена да донесе одговарајуће пословне одлуке, и да пронађе начин да настави са пружањем услуга својим корисницима. Овом одредбом штите се права оператора корисника и обезбеђује се предвидивост његовог пословања, а самим тим се штите развој конкуренције и интереси крајњих корисника.

Полазећи од чињенице да је реализација приступа локалној петљи веома сложена и скупа без могућности колокације, односно других облика заједничког коришћења, Агенција обавезује Телеком Србија да обезбеди заједничко коришћење простора (колокацију) и остале комуникационе опреме и инфраструктуре, а посебно заједничко коришћење кабловске канализације.

Колокацијом се оператору кориснику омогућава приступ одређеној издвојеној петљи на локацији главног разделника, тако што оператор корисник на тој локацији поставља опрему којом повезује издвојене локалне петље са својом мрежом (врши концентрацију, дистрибуцију и сл. на месту разделника).

Телеком Србија је обавезан да оператору кориснику омогући избор врсте колокације, у зависности од захтева оператора корисника и расположивости инфраструктуре. У случају када Телеком Србија није у могућности да оператору кориснику понуди физичку или виртуелну колокацију на локацији главног разделника, у обавези је да обезбеди коришћење удаљене колокације.

Телеком Србија је дужан да омогући приступ ИТ системима за подршку оператору кориснику у циљу његовог ефикасног рада, могућности увида и контроле услуга које добија. Приступ ИТ системима треба да буде једноставан и лак за оперatore кориснике, што се постиже преко *web* интерфејса. Приступ ИТ системима треба оператору

кориснику да пружи увид у стање његових захтева за рашчлањени приступ локалној петљи и пратећим услугама, увид у рачуне, стања и текућа одржавања која су тичу услуга које добија, као и могућност да прати статус пријављене сметње.

Телеком Србија је обавезан да, за рашчлањени приступ локалној петљи, приступ инфраструктури и колокацију, обезбеди заједничко коришћење свог простора, коришћење инфраструктуре и остале комуникационе опреме, а нарочито је обавезан да оператору кориснику обезбеди водове за приступ до тачака међуповезивања. Без ове обавезе Телекома Србија, оператору кориснику би било веома тешко (у неким случајевима и немогуће) да користи услуге (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

Наметање обавезе Телекому Србија да омогући приступ и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава је оправдано и пропорционално. Уколико Телеком Србија не би имао ову обавезу, оператори корисници би отежано користили велепродајну услугу (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) и били би ограничени у ширини пружања услуга, што би се на крају одразило на развој ефикасне конкуренције и на интересе крајњих корисника.

6.5. Контрола цена и примена рачуноводства трошкова

У складу са одредбама члана 68. Закона, Агенција одређује Телекому Србија обавезу контроле цена и примену рачуноводства трошкова приликом формирања цена услуга које су саставни део релевантног велепродајног тржишта (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи). Телеком Србија је у обавези да на релевантном тржишту формира цене услуга које су трошковно засноване и у свему у складу са Правилником о примени трошковног принципа. У одређеним случајевима, Агенција може применити и друге методе контроле цена, уколико се утврди да је цена заснована на трошковном принципу значајно виша од цена упоредивих услуга код осталих оператора у земљи и окружењу.

Телеком Србија, као оператор са ЗТС коме се намеће обавеза примене рачуноводства трошкова, сноси терет доказивања да цене његових услуга произилазе из трошкова, укључујући повраћај улагања по разумној стопи, и дужан је да на захтев Агенције достави детаљно оправдање својих цена.

Начин примене рачуноводства трошкова у циљу контроле цена дефинисан је Правилником о примени трошковног принципа. Такође, Агенција ће ангажовати независног ревизора ради годишње провере усклађености рачуноводства трошкова оператора са ЗТС са прописаним начином примене рачуноводства трошкова, и објавити његов извештај на својој Интернет страници.

Док цене ЗТС оператора не буду биле засноване на трошковном принципу (оператор треба да оправда своје цене, а Агенција да потврди да су трошковно оријентисане),

Агенција ће, у складу са одредбама члана 68. Закона став 3. тачка 1, приликом утврђивања цена узимати у обзир цене на упоредивим тржиштима, као и малопродајне цене оператора са ЗТС, тако да обезбеди ефикасност, одрживу конкуренцију и добробит потрошача.

7. ЗАКЉУЧАК

У поступку дефинисања тржишта утврђено је да релевантно veleпродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) обухвата услуге:

- потпуног и дељеног рашчлањеног приступа локалној петљи;
- приступа мрежној инфраструктури;
- колокације.

Анализом је утврђено да је Телеком Србија оператор са значајном тржишном снагом на veleпродајном тржишту (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи).

На основу примене критеријума за оцену значајне тржишне снаге оператора, као и на основу могућих препрека за развој тржишне конкуренције, које се у одсуству регулације могу јавити на овом тржишту, Агенција је одредила Телекому Србија следеће обавезе:

1. објављивање одређених података - стандардна понуда;
2. недискриминаторно поступање;
3. рачуноводствено раздвајање;
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контролу цена и примену рачуноводства трошкова.

Регулаторне обавезе на veleпродајном нивоу, које се одређују Телекому Србија као оператору са ЗТС су неопходне и за подстицање конкуренције на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи, као и малопродајном тржишту јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације.